TARBIYA 2

BAXT VA MUVAFFAQIYAT SIRLARI

Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining
2-sinf o‘quvchilari uchun darslik

O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi
tomonidan tavsiya etilgan

G‘afur G‘ulom nomidagi
nashriyot-matbaa ijodiy uyi
Toshkent – 2020

UO'K 17(075.2)
KBK 87.7ya71
T 23

Ismatova Nargiza, Zokirova Sevara, Mo'minova Laylo, Rahimjonov Durbek, Ro'ziyeva Dilnoz, Islomov Zohidjon, Sattorov Shuhrat, Zamonov Zokir, Mahmudov Obiddin, Madaliyeva Sevara, Shermuhamedova Saodat, Akkulova Saodat, Xolmuhamedova Nilufar

Mas'ul muharrirlar:

Z. Islomov – filologiya fanlari doktori, professor.
D. Kenjayev – tarix fanlari nomzodi.

Taqrizchilar:

M. Quronov – Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi rahbari o'rinbosari;
L. Gaynuddinova – Respublika tashxis markazi direktori;
Z. Jabborova – Respublika ta'lim markazi "Ijtimoiy va gumanitar fanlar" bo'limi metodisti;
F. Karimova – Toshkent shahar Chilonzor tumani 281-umumta'lim maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Din ishlari bo'yicha qo'mita, Respublika Ma'naviyat va ma'rifat markazi, O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasining tegishli xulosalari asosida nashrga tayyorlangan.

N. Ismatova va b.
Tarbiya: 2-sinf o'quvchilari uchun darslik. 1-nashr. – T.: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2020. – 80 b.

Respublika maqsadli kitob jamg'armasi mablag'lari hisobidan chop etildi.

UO'K 17(075.2)
KBK 87.7ya71

ISBN 978-9943-6114-1-2

© N. Ismatova va boshqalar.
© G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2020

Assalomu alaykum, aziz bolajon!

Siz yana bir yoshga ulg‘aydingiz. Sizni maktabingiz intizorlik bilan kutmoqda. Siz o‘z oldingizga qanday maqsadlar qo‘ygan edingiz? Maqsadlaringizga erishish uchun esa, bilimlar saltanatini bosib o‘tishingiz kerak bo‘ladi.

Bilimlar saltanatining vazifalarni o‘z vaqtida bajarish, darsga kech qolmaslik, savol berishdan cho‘chimaslik, o‘ng qo‘l qoidasiga rioya qilish, yolg‘on gapirmaslik va samimiy bo‘lish kabi tartib-qoidalariga amal qilsangiz, u Sizga o‘zining tilsimlarini ochadi.

Aziz bolajon! O‘ylaymizki, bu tartib-qoidalarni bajara olasiz! Qo‘lingizdagi ushbu darslik esa Sizni muvaffaqiyatlar sari yetaklaydi. Buning uchun albatta, yo‘l ko‘rsatkichlariga e’tibor qarating! Ular Sizning bilimingiz yanada mustahkam bo‘lishi uchun yordam beradi. Bilimlar saltanatini muvaffaqiyatli egallashingizda Sizga omad, ishonch va qat’iyat tilaymiz.

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

Oila davrasida

Ijodiy faoliyat

Bilasizmi?

Odob durdonalari

1-MAVZU: OLAMNI MAHLIYO AYLAGAN DIYOR

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Siz ertalab quyoshning chiqishini kuzatganmisiz? Kuzatgan bo‘lsangiz manzarani tasvirlab bering.
2. “Semurg‘ yoki Parizod va Bunyod” ertagini eshitganmisiz? Semurg‘ qanday qush va u nimaning ramzi sanaladi?
3. Mamlakatimiz dalalarida qanday o‘simliklar yetishtiriladi?
4. 1-, 2-, 3-, 4-, 6-rasmlar bilan 5-rasm o‘rtasida qanday bog‘liqlik bor?
5. 7-, 8-rasmlar asosida “Olamni mahliyo aylagan diyor” jumlasining mazmuniga mos matn tuzing.
6. 8-rasmda tasvirlangan insonlar mamlakat ravnaqiga qanday hissa qo‘shmoqdalar?

1

2

3

4

5

6

7

8

Oila davrasida

O‘zbekiston

Vodiylarni yayov kezganda,
Bir ajib his bor edi menda.
Chappar urib gullagan bog‘in,
O‘par edim Vatan tuprog‘in.

Daryolardan kuylab o‘tardim,
Ertaklarga quloq tutardim.
Hammasini tinglardim, ammo,
O‘xshashini topmasdim aslo.

O‘xshashi yo‘q bu go‘zal bo‘ston,
Dostonlarda bitgan guliston.
O‘zbekiston deya atalur,
Uni sevib el tilga olur...

Hamid Olimjon

Ijodiy faoliyat

1. Hamid Olimjonning “O‘zbekiston” she’rida “Bir ajib his” haqida so‘z boradi. U qanday his bo‘lishi mumkin?
2. O‘zbekistonimizni dunyoga tanitish uchun nima qilishimiz kerak, deb o‘ylaysiz?
3. Bilim olish uchun qanday harakat qilish lozim?
4. Siz nimaga qiziqasiz? Sizning qiziqishlaringiz O‘zbekistonni dunyoga tanitishga xizmat qila oladimi?
5. Sizning katta yoki kichik yutuqlaringizdan oilangizdagilar, yaqinlaringiz xursand bo‘lganmi? Alifbeni yod olib, mustaqil kitob o‘qiy boshlagan kuningizni eslang. Siz uchun bu katta bayram bo‘lganmi?
6. Sizdan yaqinlaringiz ko‘plab yutuqlarga erishishingizni kutib qoladilar. Siz bunga tayyormisiz?

Bilasizmi?

Abu Ali ibn Sino

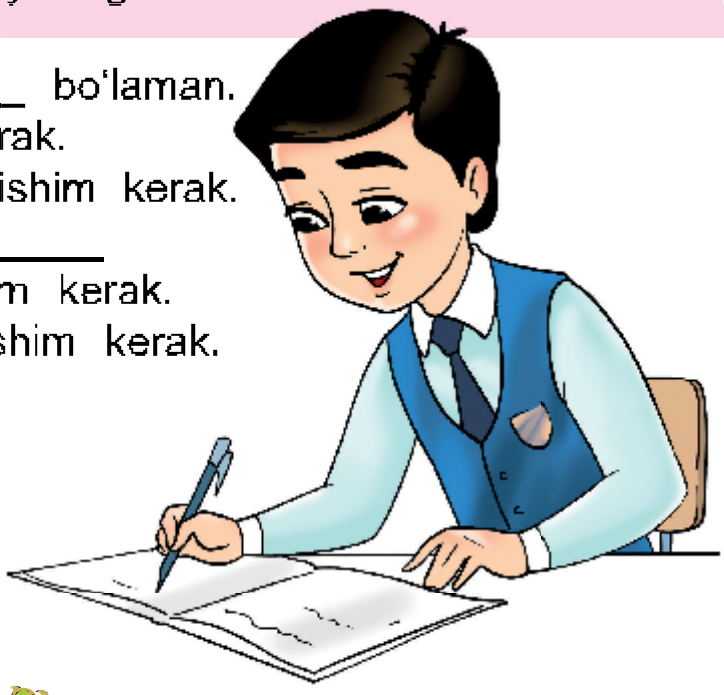
13 yoshidan boshlang‘ich matematika, mantiq kabi ilmlar bilan shug‘ullana boshlagan. 16–17 yoshida mashhur tabib – hakim bo‘lib tanilgan.

2–3-MAVZU: IMKONIYATLAR VA EHTIYOJLAR

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. “Imkoniyatlar”, “ehtiyojlar” deganda nimani tushunasiz?
2. Sizning qanday ehtiyojingiz bor?
3. Ehtiyojingizni qondirish uchun qanday imkoniyatlar mavjud?
4. Esingizdami, 1-sinfga kelgan kuningiz ustozingiz sizdan orzularingiz haqida so‘ragan edi. Orzularingizga erishish uchun oldingizga qanday maqsad qo‘ygansiz?
5. Oilangizdagilar o‘z orzulariga qanday erishganliklarini so‘raganmisiz?
6. Puxta bilimga ega bo‘lish uchun nima qilishingiz kerak?
7. Quyidagi gaplarni o‘z maqsadlaringiz bilan bog‘lab daftaringizga yozing.

Men katta bo‘lsam _____ bo‘laman.
Buning uchun _____ kerak.
_____ uchun _____ bo‘lishim kerak.
_____ bo‘lishim uchun _____
_____ dan voz kechishim kerak.
_____ tilini ham o‘rganishim kerak.

Ilmning boshi – odob

Bir olim odobning ko‘rinishlari haqida suhbatlashish uchun o‘z shogirdlarini uyiga chaqiribdi. Bu suhbatga keksayib qolgan ustozini ham taklif qilibdi.

Uyga yig‘ilganlar tarbiya, odob-axloq haqida qizg‘in suhbatni boshlab yuborishibdi, olim taom tayyorlash uchun chiqib ketibdi.

Olimning ustozi mehmondorchilikka biroz kechikib, poygakka kelib o‘tiribdi. Odmi kiyingan qariyaga hech kim e’tibor ham bermabdi.

Yig‘ilganlarning hammasi bir-birlarini kutmay, tovushlarini ko‘tarib o‘z fikrlarini aytishar edi. Shu orada xonaga olim kirib kelibdi va ustozi bilan suhbatlasha boshlabdi. Shu payt yig‘ilganlardan biri olimdan o‘zaro munozaraga sabab bo‘layotgan masala haqida fikr so‘rabdi. Olim bu haqida ustozining fikrini bilishi kerakligini aytibdi...

Oila davrasida

1. Siz nima deb o‘ylaysiz? Nima uchun olim munozara haqida avval ustozining fikrini bilmoqchi bo‘ldi?
2. Siz nima qilgan bo‘lardingiz?
3. Siz shogird o‘z ustozining gapini bo‘lganini qanday izohlaysiz?
4. “Ilmning boshi – odob” hikoyasini oila a’zolaringiz bilan o‘qib chiqing.

Ijodiy faoliyat

1. Olimning savoliga ustozi nima deb javob bergan bo‘lishi mumkin? Javobingizni quyida berilgan matn bilan solishtirib ko‘ring: “Keksa yoshli ustoz biroz o‘ylanib, past ovozda dedi: “*Sizning munozarangiz oxiriga yetmaydi, chunki o‘zingizda yo‘q narsa ustida bahslashayapsizlar*”.
2. Hikoya yuzasidan xulosa qiling.
3. “Bilingki, xumning ichi bo‘sh bo‘lsa, ovozi qattiq chiqadi” degan maqolni hikoya bilan bog‘lang.
4. Keksa yoshli ustoz nimani nazarda tutgan bo‘lishi mumkin? Quyidagi jadvaldan o‘z javobingizni tanlang va daftaringizga chizing:

Ilm	Odob	Tarbiya	Boylik	Aql

She’rni yod oling!

KO‘CHAMDA BOR BIR BOLA

Ko‘chamda bor bir bola,
Bu she’rim o‘sha haqda.
Nomin aytmayman, chunki
Bundaylar oz sanoqda.

Mazasi yo‘q darslardan
Yashirmoqlik ne darkor?!
Bu yil ham ikkinchida
O‘qimoqda u takror.

Qaylardadir sanqiydi,
Maktabga kelmas yetib.
Kech qolmagin, desalar,
Qo‘yar qo‘lin silkitib.

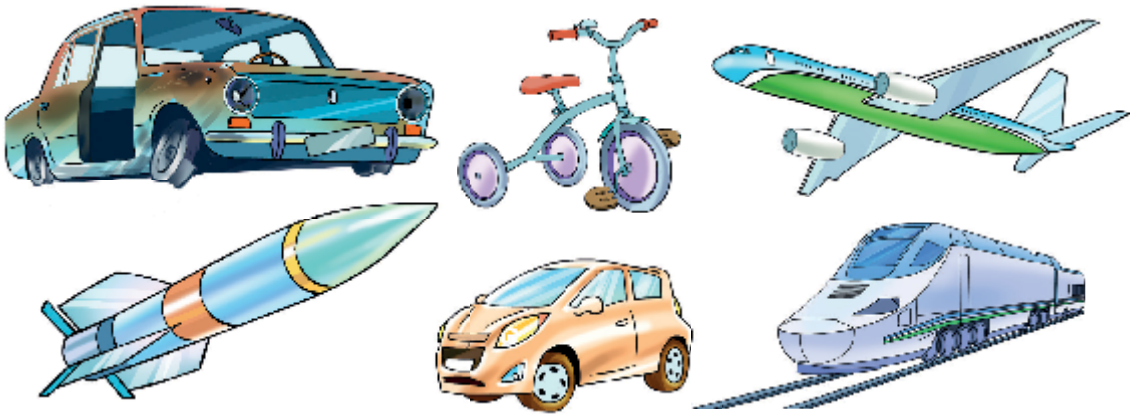
So‘zlari biram dag‘al,
Odobni hech bilmaydi.
O‘zidan boshqalarni
Nazariga ilmaydi.

Tuzalmasa bu bola
Doston etgum ta’rifin.
Butun elga yoyaman
Qo‘shib ism-u sharifin.

Obid Rasul

4-MAVZU: MEN QANDAY INSON BO‘LISHIM KERAK?

1. Agar maqsad sari intilishingizni transport vositasi deb tasavvur qilsak, siz o‘zingizni qaysi transport vositasi deb hisoblaysiz?

2. Bilimli bo‘lish uchun sizga qanday imkoniyatlar berilgan?

3. Rasmda berilgan bolalarning imkoniyati bilan o‘zingizning imkoniyatlaringizni solishtirib ko‘ring. Ularning ham ilm olishga imkoniyati bormi?

Ota-onaning orzusi

Behzod dam olish kunini orziqib kutadi. Chunki bu kunda barcha oila a'zolari birga bo'lishadi. Oila davrasida bo'ladigan dildan suhbatlar Behzodga juda yoqadi. Bugun dadasi undan kelajakdagi orzulari haqida so'radi.

Oila a'zolariga o'z orzulari haqida gapirib berar ekan, Behzod ham dadasidan orzulari haqida qiziqib so'radi.

"O'g'lim, har bir ota-onaning orzusi, avvalo, farzandini aqlli, odobli, kelajakda yurtga foydasi tegadigan yaxshi inson bo'lishini ko'rishdir", – dedi dadasi.

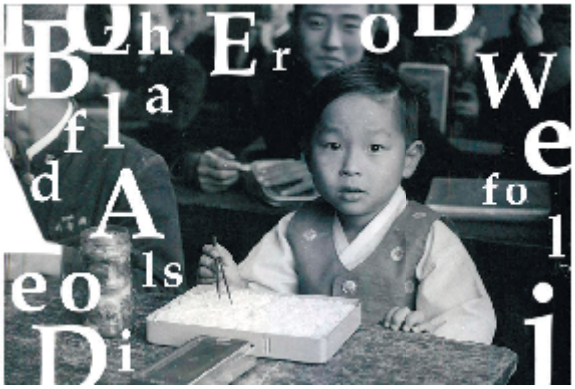
Dadasining so'zlaridan ta'sirlangan Behzod ota-onasining orzusidagidek inson bo'lishga ahd qildi.

Ijodiy faoliyat

1. "Mening oilam" mavzusida tasavvuringizdagi uyning rasmini chizing. Unda oilangizning qaysi a'zolari bilan birga yashashni xohlar edingiz? Ularni belgilar bilan ko'rsating.

BU BOLALAR SIZNING TENGDOSHINGIZ BO‘LGAN

Koreys millatidan bo‘lgan bu bolaning ismi **Kim Ung-Yong.** U 3 yoshida koreys, ingliz, yapon, nemis tillarida o‘qish va yozishni bilgan. 4 yoshida Kim universitetga o‘qishga qabul qilingan. 15 yoshida fizika fanlari doktori ilmiy unvonini olgan.

Hindistonda tug‘ilgan **Akrit Yasval** 7 yoshida o‘zining dastlabki jarrohlik amaliyotini o‘tkazib, dunyo diqqatini jalb etgan. Uning mijozi qo‘shnisining 8 yoshli qizi bo‘lgan. Hozir u kollejda shifokorlik bo‘yicha o‘qimoqda.

O‘zbekistonlik **Javohir Sindarov** 12 yoshida gross-meystrlik unvonini qo‘lga kiritgan. Osiyolik eng yosh shaxmatchi sifatida tarixga kirgan.

Habashistonlik **Mit Fudji** 3 yoshida Lagosda o‘tkazilgan Sipa Press ko‘rgazmasida fotolavhalari bilan ishtirok etib mashhur bo‘lgan. Hozir uning 3000 dan ortiq fotolavhalari bor.

Danat Plyushinuetanvi Tailandda tug‘ilgan. U juda ham iqtidorli bo‘lib, skripka chaladi va rasm chizadi. U 3 yoshida Bangkokda birinchi ko‘rgazmasini o‘tkazgan. Skripkani esa 3,5 yoshidan chalishni boshlagan. Bundan tashqari, u ajoyib notiq hamdir.

Avstraliyalik **Aelita Andre** o‘zining dastlabki rasmlarini 9 oylik vaqtida chizgan. 2 yoshida esa uning birinchi ko‘rgazmasi tashkil qilingan.

5–6-MAVZU: QARISI BOR UYNING PARISI BOR

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqla :

1. Oila a’zolariga qanday munosabatda bo‘lish kerak?
2. Kimga qanday murojaat qilinadi?
3. Sizning oilangizda qanday odat va an’analarga amal qilinadi?
4. Ukalaringizga qaysi odatingiz bilan ibrat bo‘lasiz?
5. Oila a’zolaringizga qanday minnatdorchilik bildirasiz?

Dam olish kuni

Dam olish kunlari onam hammamizni barvaqt uyg‘otadilar. Dadam, akam va men bozorga boramiz. Biz kelguncha opam va singlim ko‘cha-hovlini supurib qo‘yishadi.

Onajonim tandirda non, somsa yopishga ham ulguradilar. Bozordan xarid qilingan qaymoq, onam

Respublika Ta'lim Markazi
edurtm_uz

yopgan issiq non va somsalarni olib, erta tongdan bobomnikiga boramiz. Bobojonim va buvijonim bizlarni har galgidek quchoq ochib kutib oladilar.

Nonushtadan so‘ng, bobojonim bizning kundaligimizni ko‘radilar va yutug‘imizdan quvonadilar. “Barakalla, umring uzoq bo‘lsin, katta olim bo‘lgin”, – deb duo qiladilar.

Ijodiy faoliyat

1. Siz uyda qanday ishlarga yordam berasiz?
2. Mazkur matn “Qarisi bor uyning parisi bor” maqoliga mazmunan qanday bog‘liq?
3. Bobojonlar va buvijonlarga qanday munosabatda bo‘lish kerak?

She'rni yod oling!

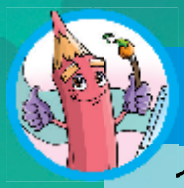
Buvim bilan men

Buvijonim keksalar,
Bir ish, bir gap aytsalar,
Bajaraman chopgancha,
Olqish olaman qancha.

Men ham uyda, so'zim chin,
Kattalarga yordamchi,
Suv quyaman gulimga,
O't beraman echkimga.

Eshik ochsam, supursam,
Ashula aytsam, kulsam,
Buvim derlar bo'lib shod,
"Rahmat, qizim, kamol top!"

Hamidulla Yoqubov

Ijodiy faoliyat

1. She'rdagi "Men ham uyda, so'zim chin, kattalarga yordamchi" matnini qanday tushundingiz?
2. She'r matnidagi *keksalar, chopgancha, yordamchi* so'zlarini qanday so'zlar bilan almashtirish mumkin?

Respublika Ta'lim Markazi
edurtm_uz

Bizning oila

Mening ismim Nodirbek. Har kuni kechki ovqatdan so‘ng oilamizdagilar kitob o‘qish, rasm chizish, kashta tikish kabi sevimli mashg‘ulotlari bilan shug‘ullanadilar. Men esa bobom bilan shaxmat o‘ynayman.

Shaxmat donachalarini terar ekanmiz, bobom mashhur kishilar, olim-u donishmandlarning ko‘pchiligi shaxmatni yaxshi o‘ynaganliklari va qadimda hukmdorlar jangdan oldin shaxmat o‘ynab, undagi yurishlardan jangda foydalanganliklari haqida aytib berdilar. Shaxmat Amir Temur, Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi buyuk bobokalonlarimizning sevgan mashg‘uloti bo‘lganligini ta’kidladilar.

Shaxmat yosh tanlamaydigan, bir vaqtning o‘zida ham zavqli, ham mashaqqatli o‘yindir. Bu o‘yinni o‘ynash uchun insonga aql va tafakkur, sabr zarurdir.

Nodirbek Abdusattorov 2011-yili Hindistonda maktab o‘quvchilari o‘rtasida o‘tkazilgan shaxmat bo‘yicha Osiyo chempionatida va Filippinda o‘smirlar o‘rtasidagi qit’a birinchiligida bronza, 2012-yili sakkiz yoshida Sloveniyaning Maribor shahrida o‘tkazilgan jahon chempionatida oltin medalni qo‘lga kiritgan. 2014-yili Nodirbek Abdusattorov o‘n yoshgacha bo‘lgan shaxmatchilar bahsida shohsupaning eng yuqori pog‘onasiga ko‘tarildi. 2016-yili Rossiyada o‘tkazilgan jahon chempionatida ikkita oltin medalga sazovor bo‘ldi.

Ijodiy faoliyat

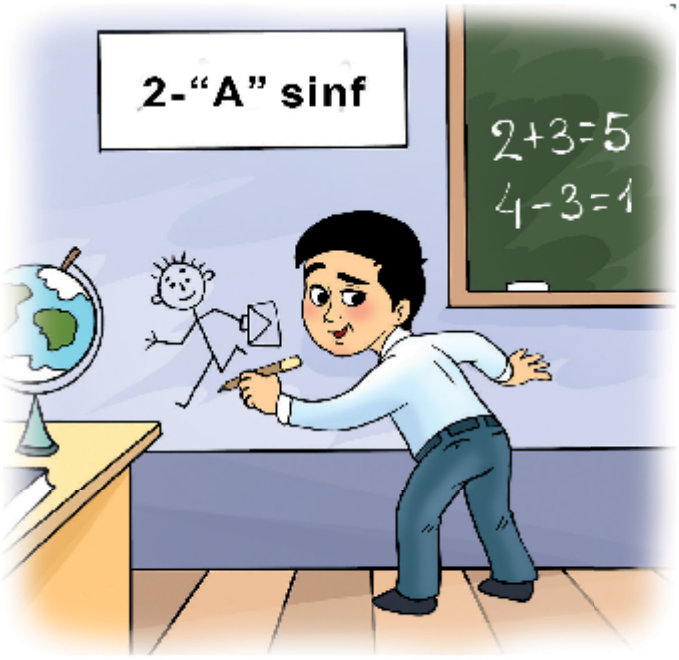
1. Siz ham shaxmat o‘yiniga qiziqasizmi?
2. Shaxmat Nodirbekda qanday xislatlarni shakllantirdi?

7–8-MAVZU: MAKTABIM – QADRDONIM

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Hech sanaganmisiz, bir kunda maktabingizning eshigidan necha marta kirib-chiqasiz?
2. Erkin qo‘liga qalam olib, sinf devoriga nimadir chiza boshladi... Siz Erkinning harakatiga qanday qaraysiz? Erkinga nima degan bo‘lar edingiz?
3. Maktabingizning sinfxonalari nechta ekanligi, ularda necha nafar o‘quvchi o‘qishi haqida o‘ylab ko‘rganmisiz?

Maktab mulki kimniki?

Akmal matematika darsida berilgan misollarni hammadan avval ishlab, “a’lo” baho oldi, lekin misolni tez ishlash uchun sumkasidan qoralama daftarini olishga erinib, partaga yozdi.

Bu ishni ko‘rib turgan Olimjon tanaffusda Akmalga tanbeh berdi.

Shu kuni darsdan keyin maktabimizda soliqchilar bilan uchrashuv bo‘ldi. Uchrashuvda ota-onamizning soliq uchun to‘laydigan pullari maktab, bog‘cha, shifoxonalar qurilishi va ularning ta’mirlanishi uchun sarflanishini bilib oldik.

Oila davrasida

1. Akmal to‘g‘ri ish qildimi? Siz partaga chizganmisiz?
2. Maktab mulki kimniki?
3. Soliqlar nimaga ishlatilar ekan?
4. Maktab mulkini nima uchun asrash kerak?

Ijodiy faoliyat

She’rni yod oling!

O‘quvchiga esdalik

O‘qituvching ko‘rganda,
Saloming qilma kanda.
Sinfga kirsa agar,
Tur oyoqqa barobar.

Agarda bersa so‘roq,
Qadding bo‘lmasin o‘roq.
Javob bersang qo‘l ko‘tar,
Shovqinlanma, vaqt o‘tar!

Boshlansa sinfda dars,
Sergak bo‘lgin har nafas.
Anqayma va lalayma,
To‘g‘ri o‘tir, shalpayma.

Quddus Muhammadiy

Bilasizmi?

Yaponiya maktablarida farrosh yo‘q ekan. O‘quvchilarning o‘zlari hamma ishni bajarishar, hatto hojatxonani ham tozalashar ekan.

Respublika Ta'lim Markazi
edurtm_uz

1. Shoirning tavsiyalarini maktabingiz qoidalari bilan solishtirib ko‘ring. Bir-biriga o‘xshash tomonlari bormi?

2. Yapon maktablarining o‘quvchilari nima uchun maktablarini tozalashdan bosh tortishmaydi, deb o‘ylaysiz?

3. Yaponiya maktablari juda ozoda ekan, biror narsa nojo‘ya yotmas, partalarga hech kim yozmas ekan. Buning sababi nima deb o‘ylaysiz?

4. Quyidagi qoidalarning maktabingiz qoidalari bilan o‘xshash tomoni bormi:

– shunday yashaginki, sening boshqa odamlarga zararing tegmasin, ular sen bilan faxrlansin;

– insonlarga murojaat qilishda tabassum qilishni unutma, chunki iliq munosabatlar tabassumdan boshlanadi;

– faqat o‘z yutuqlaringdan quvonma, o‘rtoqlaring va atrofingdagilarning ham yutuqlaridan quvonishni o‘rgan;

– hech qachon birovga hasad qilma, birovni g‘iybat qilma, chaqmachaqarlik qilma;

– senga iltimos qilishlaridan avval, do‘stlaringdan yordamingni ayama;

– agar sening ishing yurishmasa, boshqalarni ayblashga shoshilma. Noxushliklarga chidashni ham o‘rgan. Sabrli bo‘l;

– do‘stlikning qadriga yet;

– senga yaxshi munosabatda bo‘lishlarini xohlasang, sen ham insonlarga yaxshi munosabatda bo‘l.

9-MAVZU: TENGDOSHLARIM YUTUQLARI

Ijodiy faoliyat

Rasmlarda turli sohalarda yutuqlarga ega bo‘lgan bolalar tasvirlangan.

1. Sizning qanday yutuqlaringiz bor?
2. Bilimli bo‘lishingizdan kim ko‘proq foyda ko‘radi?
3. Puxta bilim egallashingiz uchun nima qilishingiz kerak?

Quyidagi jadvalni daftaringizga chizing va to‘ldiring:

Mening yutuq-larim	Ta’lim sohasida	Sport sohasida	Musiqa yo‘nali-shida	Til sohasida

Bilmaganni so‘rab o‘rgangan – olim,
Orlanib so‘ramagan – o‘ziga zolim.

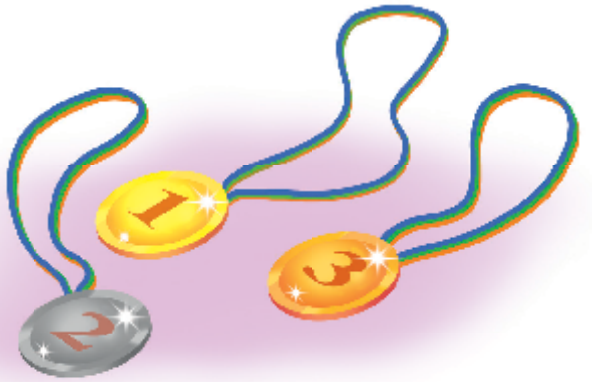
Ijodiy faoliyat

2019-yil Singapurda matematika fanidan bo‘lib o‘tgan olimpiadada 20 ta davlatdan mingdan ortiq o‘quvchilar ishtirok etdi. Olimpiadada mamlakatimiz o‘quvchilari bitta oltin, beshta kumush va oltita bronza medallarini qo‘lga kiritdilar.

Rio-de-Janeyroda o‘tkazilgan XV Paralimpiada o‘yinlarida O‘zbekiston sportchilari sakkizta oltin, oltita kumush va o‘n yettita bronza medallari sohibi bo‘ldilar.

10-MAVZU: KIM BO‘LSAM EKAN?

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Sizga qaysi kasblar yoqadi?
2. Katta bo‘lsangiz kim bo‘lmoqchisiz?
3. Siz orzu qilgan kasbni egallash uchun qanday bilimlar kerak bo‘ladi?
4. Berilgan filmni ko‘rib chiqing va Hoshimjon nima uchun o‘z maqsadiga yetisha olmaganligini gapirib bering.
5. Unga nima yetishmadi?

BILIM OL, HUNAR TANLA

Vataning kutar seni,
O‘g‘lim, yaxshi bilib qo‘y!
Baxt yo‘liga boshlovchi,
Kitobingga mehr qo‘y...

Muntazirlar yo‘lingga,
Ko‘z tikib erta-yu kech.
Quyosh chiqar, oy chiqar,
Go‘yo der: “Nurimiz ich”.

Chiq bilim cho‘qqisiga,
Sinchiklab atrofga boq!
Kel, – der daryo, tik tog‘lar,
– Xazinam ol, ey o‘rtoq.

“Kel, ey bilimdon, mard,
Bizni tezroq egalla!” –
Deb turgandek hamma yoq,
Bilim ol, hunar tanla!

Quddus Muhammadiy

Oila davrasida

1. Kitobni ochish uchun kalit nimadan yasalishi kerak?
2. Siz bilimlar kitobini qanday kalit bilan ochmoqchisiz?

11–12-MAVZU: INSON HAYOTIDA QOIDALARNING O‘RNI

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. “Qoida”, “tartib” deganda nimani tushunasiz? Sizning hayotingizda qanday qoidalar bor?
2. Futbol yoki boshqa sport o‘yinlarini o‘ynaganingizda ma’lum bir qoidalarga amal qilishingiz kerakmi?
3. Ko‘chadan kelishingiz bilan qo‘lingizni sovunlab yuvishingiz shartmi, nima uchun?
4. Do‘kondan biror narsa xarid qildingiz, pul to‘lagani kassa oldiga kelganingizda navbatda turganlar ko‘p ekan, siz shoshib turibsiz, qanday yo‘l tutasiz?

***

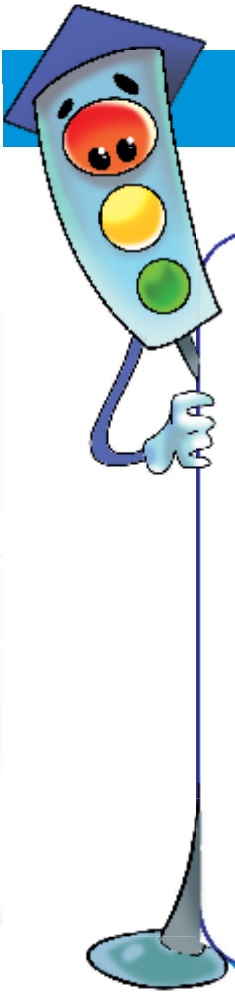
Akmalga dadasi charm koptok olib berdi. U maktabdan kelishi bilan koptogini olib ko‘chaga chopdi. Koptokni bolalar maydonchasida emas, katta yo‘lning chetidagi piyodalar yo‘lagida o‘ynay boshladi. Koptok dumalab katta yo‘lga chiqib ketdi. Akmal koptokning ketidan chopdi. Koptok esa o‘ng tomondan kelayotgan avtomobilning g‘ildiragi tagiga kirib ketdi. Haydovchi avtomobilni qattiq tormoz bosib to‘xtatdi. Ketma-ket kelayotgan avtomobillar ham zo‘rg‘a to‘xtadi. Yaxshiyamki, bir yo‘lovchi Akmalning qo‘lidan tutib qoldi.

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Hikoyaga nom qo‘ying. Akmal qanday xatoga yo‘l qo‘ydi?
2. Akmal qaysi qoidalarga amal qilmadi?
3. Yo‘lovchi Akmalning qo‘lidan tutib qolmaganida qanday hodisa ro‘y berar edi?
4. Akmal o‘z xatosining oldini qanday olishi mumkin edi?

Ijodiy faoliyat

She’rni yod oling!

Svetofor so‘zi

– Hoy, ko‘chamiz ustida
Chaqnagan go‘zal fonar!
Nega yalt-yult yonasan,
Bizga qanday foydang bor?

Fonar asta jilmayib,
Dedi: “O‘zing sinab ko‘r!
Bilsang, mening otimni
Deyishadi svetofor.

Uchta chaqmoq ko‘zim bor:
Qizil, yashil, sap-sariq.
Yashil ko‘zim chaqnasa,
Demak, bilki, yo‘l ochiq.

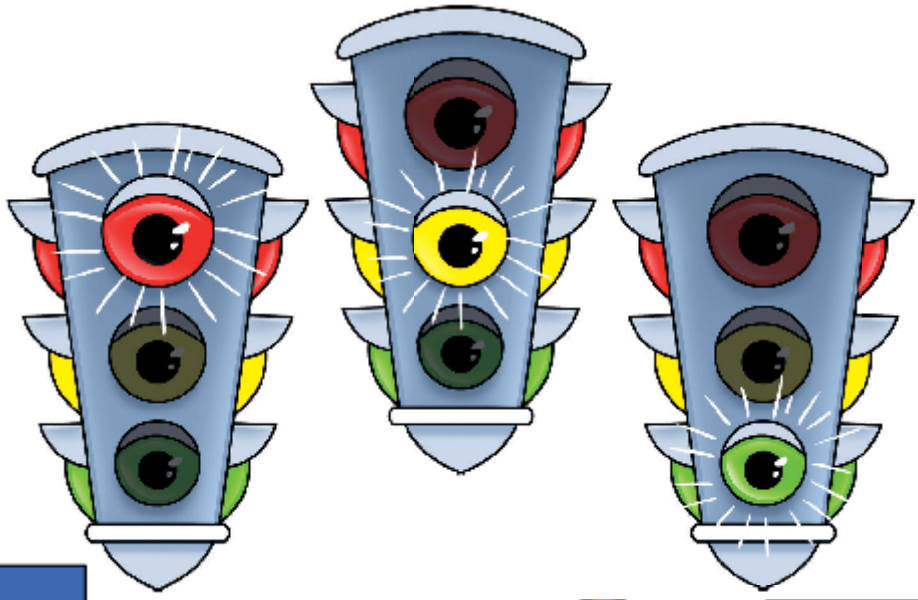
Qizil ko‘zim chaqnasa,
Yo‘l bekilar taqa-taq.
Sariq ko‘zim chaqnasa,
Biroz kutgin hamma vaqt.

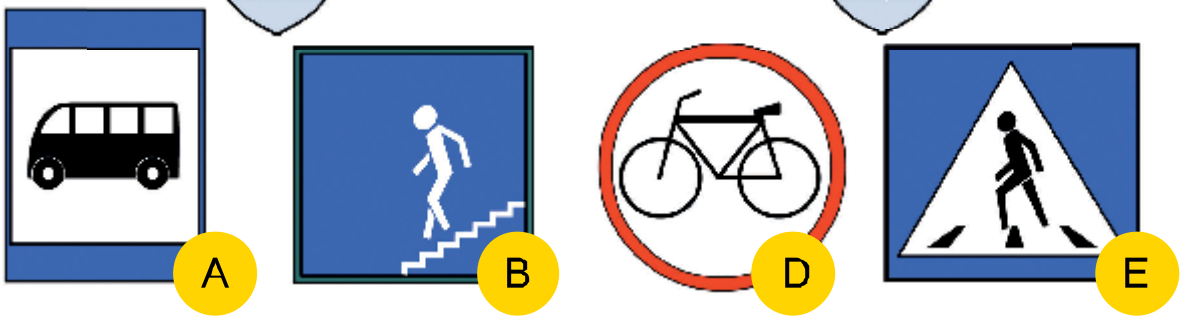
Ko‘zlarimga, og‘ayni,
Nazar tashla hamisha.
Ko‘chalardan o‘tganda,
Kapalakdek shoshilma”.

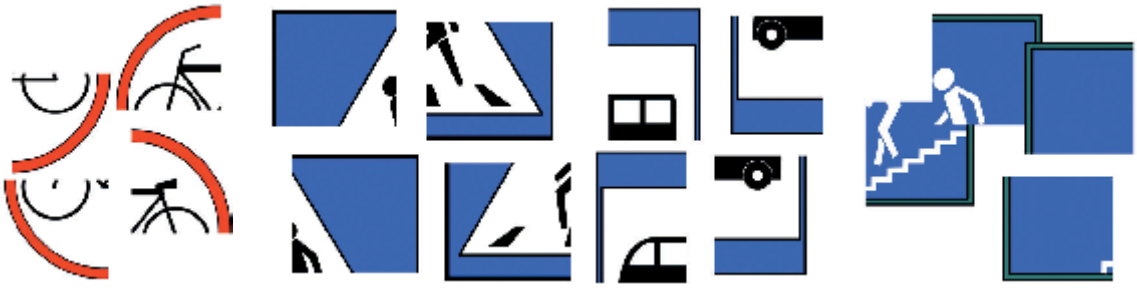
Muhammadjon Qo‘shoqov

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. “Ko‘chalardan o‘tganda, kapalakdek shoshilma” deganda shoir nimani nazarda tutgan?
2. Bir tasavvur qilib ko‘ring: katta ko‘chada svetofor ishlamasa, hech kim yo‘l qoidalariga rioya qilmasa, qanday hodisalar yuz berishi mumkin?

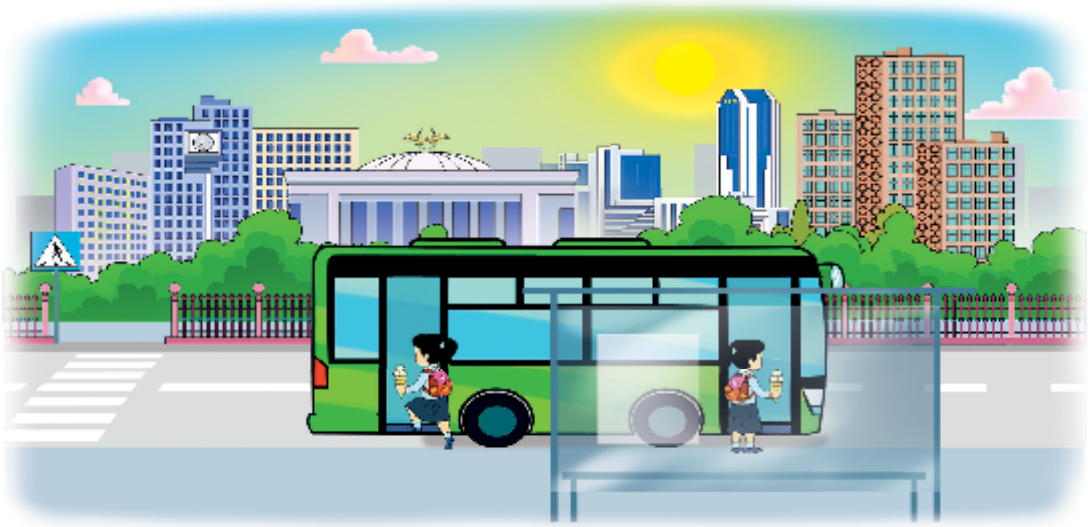

Oila davrasida

1. Svetoforlarni daftaringizga chizing! Ularning qizil, sariq va yashil rangli yoritgichlari nimani anglatadi?
2. Berilgan yo‘l belgilarining qismlarini birlashtiring. Ularni qayerlarda uchratgansiz?

13-MAVZU: JAMOAT TRANSPORTIDA

Avtobusda

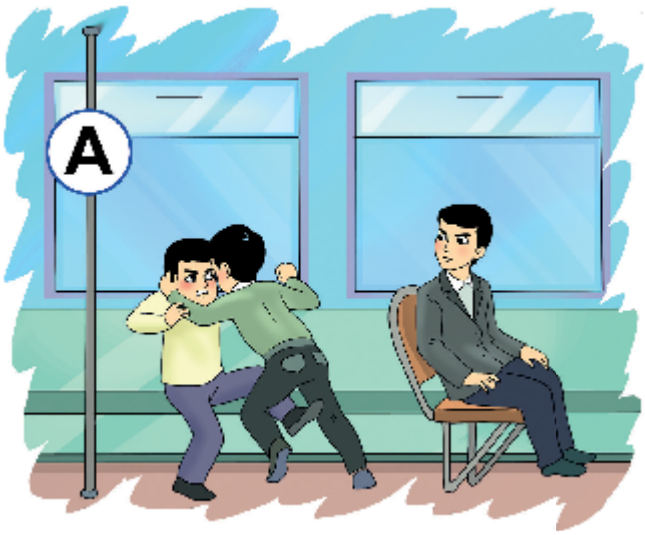

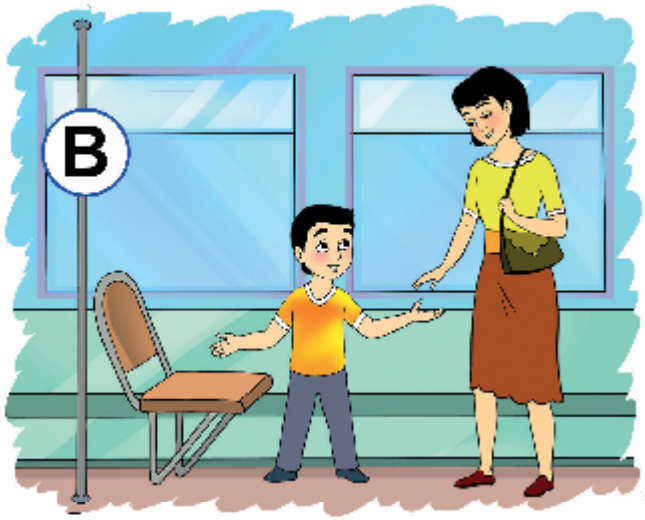
Avtobus bekatida turgan Ozoda bilan Barno kun issiq bo‘lganligi uchun muzqaymoq sotib olishdi va avtobusga chiqishdi.

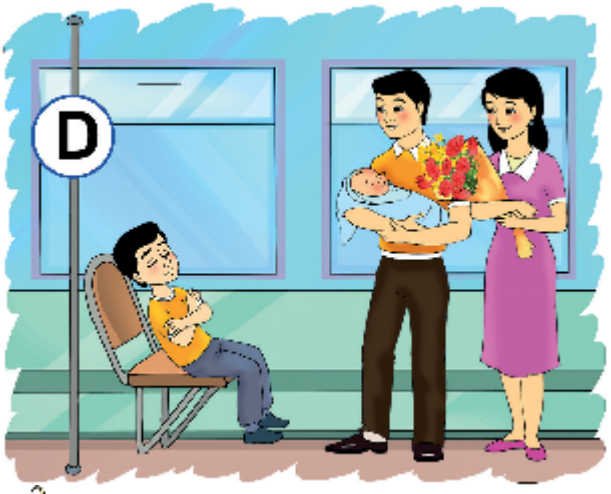
Barno avtobusga chiqib, maktab sumkasini kovlay boshladi, shu payt avtobus bir silkinib, uni qalqitib yubordi. Qo‘lidagi muzqaymog‘i ham tushib, avtobus salonini kir qildi. Yaxshiyamki, bir yo‘lovchi ayol uni ushlab qoldi. Manzilga yetib kelgan Barno avtobusdan tushayotib sumkasidan oyna oldi va sochlarini tartibga keltira boshladi. Shu vaqt nimaningdir singan tovushi eshitildi... Bu Barnoning oynasi edi.

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Siz nima deb o‘ylaysiz, Ozoda bilan Barno biror bir qoidani buzishganmi?
2. Barno qanday xavfsizlik qoidalarini buzdi?

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Rasmlar asosida fikr bildiring.
   1. To‘g‘ri: _____
   2. Noto‘g‘ri: _____
2. Bu belgi nimani bildiradi? Uni hech yo‘lingizda uchratganmisiz?

3. Bu rasmlarda qay biri:

1. To‘g‘ri: _____
2. Noto‘g‘ri: _____

14–15-MAVZU: SOG‘ TANDA SOG‘LOM AQL

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. “Sog‘ tanda sog‘lom aql” deganda nimani tushunasiz?
2. Salomat bo‘lish uchun qanday qoidalarga amal qilish kerak?

* * *

Murodjon ostonada uni kutib turgan onasiga salom berishni ham unutib, to‘g‘ri oshxonaga kirdi va shosha-pisha ovqatlana boshladi. O‘g‘lining harakatlarini kuzatib turgan ona hayron bo‘lib: “O‘g‘lim, mabodo bugun biror narsani unutmadingmi?..” – deb so‘radi.

Murodjon o‘ylanib qoldi...

Ijodiy faoliyat

1. Murodjon nimani unutdi?
2. Hikoyaga sarlavha toping.
3. Sizda ham shunday holatlar yuz berganmi yoki guvohi bo‘lganmisiz?

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Qishda, bahorda, yozda, kuzda to‘g‘ri kiyinishning inson sog‘lig‘iga ta’siri bormi?
2. Kattalar nima uchun “Qishda oyoqlaringizni issiq tuting” deyishini bilasizmi?

TISH CHO‘TKA, POROSHOK VA ATIRSOVUN ERTAGI

(parcha)

Po‘lat Mo‘min

O‘qib ko‘ring, do‘stlarim,
Yozdim sizga bir ertak.
Yaxshi payqab oladi
Bo‘lib tursa kim sergak.
Afsona deb o‘ylamang
Yozganimni tag‘in siz.
Eshmat degan bolani
Siz ham yaxshi tanirsiz.
Ha, men uning ishlarin
Sizga ta’rif etaman.
Bilganimning ko‘pini
Bitta-bitta bitaman.

Eshmat nima bo‘pti-yu,
Yalqovlashib qolibdi.
Keyin ancha darslardan
„2“, „3“ ham olibdi.
Maktabiga kechikib,
Borar emish ba’zida.
Vazifani bajarmay
Qizararmish darsida.

Tongda badantarbiya
Qilmoq juda ham foyda.
Lekin barcha ishida
Yo‘q-da tartib-qoida.
Ozodalik odamning
Tan-joniga malham.
Hammom degan joyga-chi,
Bormabdi uch oyda ham.

Ustidagi kiyimin
Yurmas tozalab, taxlab,
Hatto odat bo‘yicha
Yuvinmasmish yaxshilab.
Qarang, bir kun Eshmatning
Tishi og‘rib qoldi-ku!
Kuni bilan “voy-voy”lab,
Borolmadi darsga u...

Oila davrasida

She’rni oilangiz bilan o‘qib chiqing. Eshmat degan bola qaysi qoidalarga amal qilmagan? Daftaringizga quyidagi jadvalni chizing va uni she’r asosida to‘ldiring:

Maktab qoidalari	Salomatlik qoidalari	Kiyinish qoidalari

16–17-MAVZU: XAVFSIZLIGING O‘Z QO‘LINGDA

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Xavfsizlik, ogohlik, hushyor bo‘lish deganda nimani tushunasiz?
2. Inson o‘zining xavfsizligini qanday ta’minlashi kerak?
3. Odamlar nimadan ogoh bo‘lishlari kerak?
4. Xavfsiz hudud deganda nimani tushunasiz?

Bexavotir ko‘cha

Olimjon 5-sinf, ukasi Zafar esa 2-sinfga boradi. Ularni maktabga kuzatib qo‘yayotgan onasi: “Ukangga qaysi yo‘ldan borib-kelish bexavotir ekanligini tushuntirgin. Narigi ko‘chada qurilish bo‘layapti, u yerdan yurmanglar, yaxshisi, aylanib o‘tinglar. Katta yo‘ldan o‘tishda yerosti yo‘lidan o‘tib boringlar”, – deb ogohlantirdi.

Olimjon endi katta bola bo‘lib qolganligi uchun ukasining qo‘lidan mahkam tutib, maktab tomonga odimlab ketdi. Ukasi: “Aka, yuring, yaqin yo‘ldan boramiz, qurilishning orasidan o‘tamiz. Oyim ko‘rib o‘tiribdilarmi? Ularga ko‘chani aylanib o‘tdik, deymiz”, – deb xarxasha qila boshladi.

Olimjon esa: “Yo‘q, unday qila olmaymiz. Oyim aytgan joydan boramiz. Oyim ko‘rmasa, biz, o‘zimiz ko‘rib turibmiz-ku? Oyimni aldash yaxshi emas. Aldash bizlarga yarashmaydi!” – deb ukasini koyib berdi.

Aka-ukalar maktabga boradigan yo‘l uzoqroq bo‘lsa-da, bexavotir ko‘chadan yurishdi.

Oila davrasida

1. Hikoyani diqqat bilan o‘qing, Olimjon va Zafarning onasi nima uchun ularni qurilish bo‘layotgan ko‘chadan aylanib o‘tinglar, deb ogohlantirdi?
2. Siz biror bir manzilga borishingiz uchun qanday yo‘lni tanlaysiz?
   Xavfsiz yo‘lni tanlash deganda nimani tushunasiz?
3. Uyingizdan maktabgacha bo‘lgan xavfsiz yo‘l rejasini chizing. Rejada maktab, stadionga xavfsiz o‘tish yo‘lini ko‘rsating.
4. Olimjon nima uchun ukasini koyib berdi?
5. Olimjon “Oyim ko‘rmasa, biz, o‘zimiz ko‘rib turibmiz-ku?” deganda nimani nazarda tutgan?
6. Siz ham ota-onangizdan berkitib biror ish qilmoqchi bo‘lganingizda, xayolingizga nima keladi?

Ehtiyot bo‘ling!

- Qurilish ishlari bo‘layotgan maydonda o‘ynamang!

- Elektr jihozlari (dazmol, televizor, kompyuter, mikroto‘lqinli pech)dan foydalanayotganda ehtiyot bo‘ling!

- Yonuvchi buyumlar (gugurt, gaz plitasi, sham, zajigalka)dan kattalar nazorati ostida foydalaning!

- Yo‘llarda uchraydigan turli quvur va chuqurlarni aylanib o‘ting!

- Odam kam, xilvat joylardan, kech-qurun xira yoritilgan ko‘chalardan yurmang!

- Telefonda notanish kimsalarga (uy manzilingiz, ota-onangiz va boshqalar haqida) ma’lumot bermang!

- O‘tkir tig‘li buyumlarni ushlamang!

- O‘yin maydonchalarida xavfsizlik qoidalariga rioya qiling!

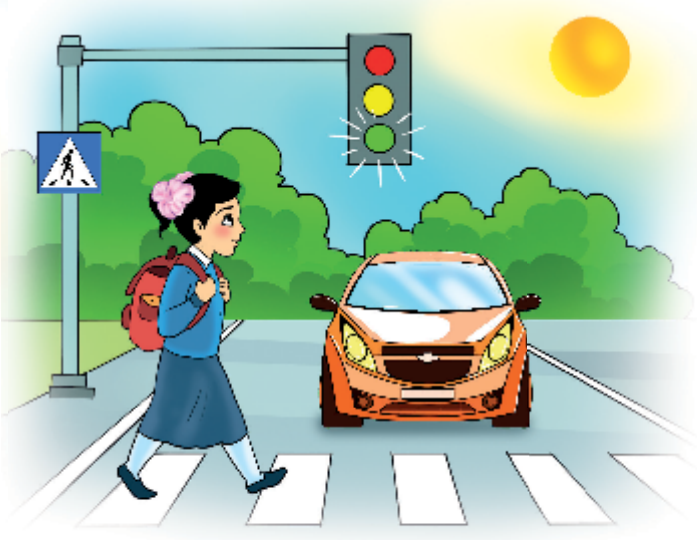
Ijodiy faoliyat

1. Rasmlarga nom qo‘ying. Nima uchun bunday nom tanlaganingizni tushuntiring.
2. Yana nimalardan ehtiyot bo‘lish kerak?

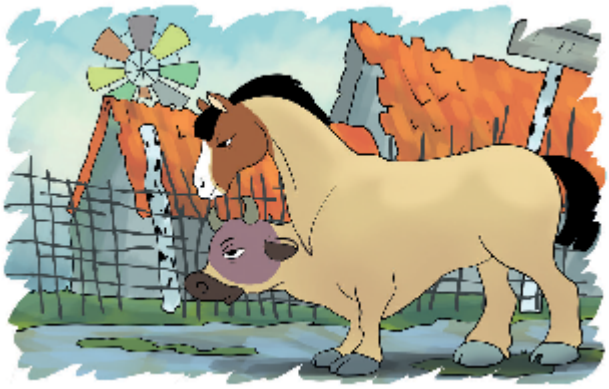

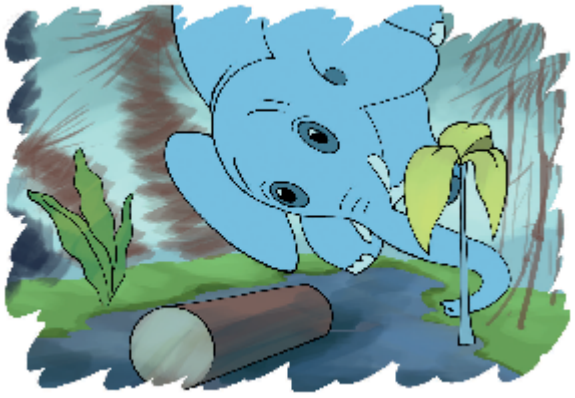

18-MAVZU: YAXSHI VA YOMON ODATLAR

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Siz qanday multfilmlarni ko‘rgansiz?
2. Ko‘rgan multfilmlaringizni kattalar bilan muhokama qilasizmi?
3. Quyidagi rasmda tasvirlangan multfilm qahramonlarini taniysizmi?
4. Ular qaysi multfilmda ishtirok etgan?
5. Multfilmdagi voqealar qanday yakunlanadi?

***

Matematika darsida o‘qituvchi Sanjardan uy vazifasini so‘radi. Sanjar: “Oyim bilan dadam mehmonga ketishgandi, men ukalarimga qarab dars qila olmadim”, – dedi.

O‘qituvchi boshini chayqatib qo‘ydi-da, ortiqcha savol bermadi. Uy vazifasini bajarmagan boshqa o‘quvchilar “ikki” baho olishdi. Tanaffus vaqtida Sanjar “ikki” baho olgan sinfdoshlariga: “Ko‘rdilaringmi, aldash mana bunday bo‘ladi, o‘qituvchini bopladim, rosa ahmoq qildim”, – deb g‘ururlanib maqtandi.

Zebo ismli qiz: “Sanjar, sen yaxshi ish qilmading. Uyalmaysanmi ustozga yolg‘on gapirishga?” – deb koyidi. Sanjar Zeboni masxara qilib: “Musichaxon”, siz menga aql o‘rgatmang”, – deb ustidan kuldi. Zebo xafa bo‘ldi...

Oila davrasida

1. Hikoyaga nom qo‘ying.
2. Sanjarning xulqidagi sizga yoqmagan odatlarni sanang.
3. Hikoyada qanday yaxshi va yomon odatlar bor?
4. Hikoyaning davomi qanday bo‘lishi mumkin?

Ijodiy faoliyat

Yomon odatlardan qanday qutulish kerak?

Ikkita alohida varaq olib, biriga o‘zingizning yaxshi odatlaringizni yozing. Ikkinchisiga yomon odatlaringizni yozing.

Ikkinchi varaqni hech kimga ko‘rsatmay mayda-mayda bo‘lakchalarga bo‘ling.

Shunday maydalangki, undagi yozuvni o‘qib bo‘lmasin. So‘ngra uni hovliga olib chiqib ko‘mib qo‘ying.

Birinchi varaqni esa tarbiya daftaringizga yelimlang.

Har safar siz yomon deb hisoblagan odatlarni qilmoqchi bo‘lsangiz, o‘zingizga o‘zingiz “Men yomon odatlarimni ko‘mib qo‘yganman, qaytib bu ishni qilmayman”, deb ayting. Shunda hamma yomon odatlardan qutulasiz.

19-MAVZU: YOLG‘ONNING UMRI QISQA

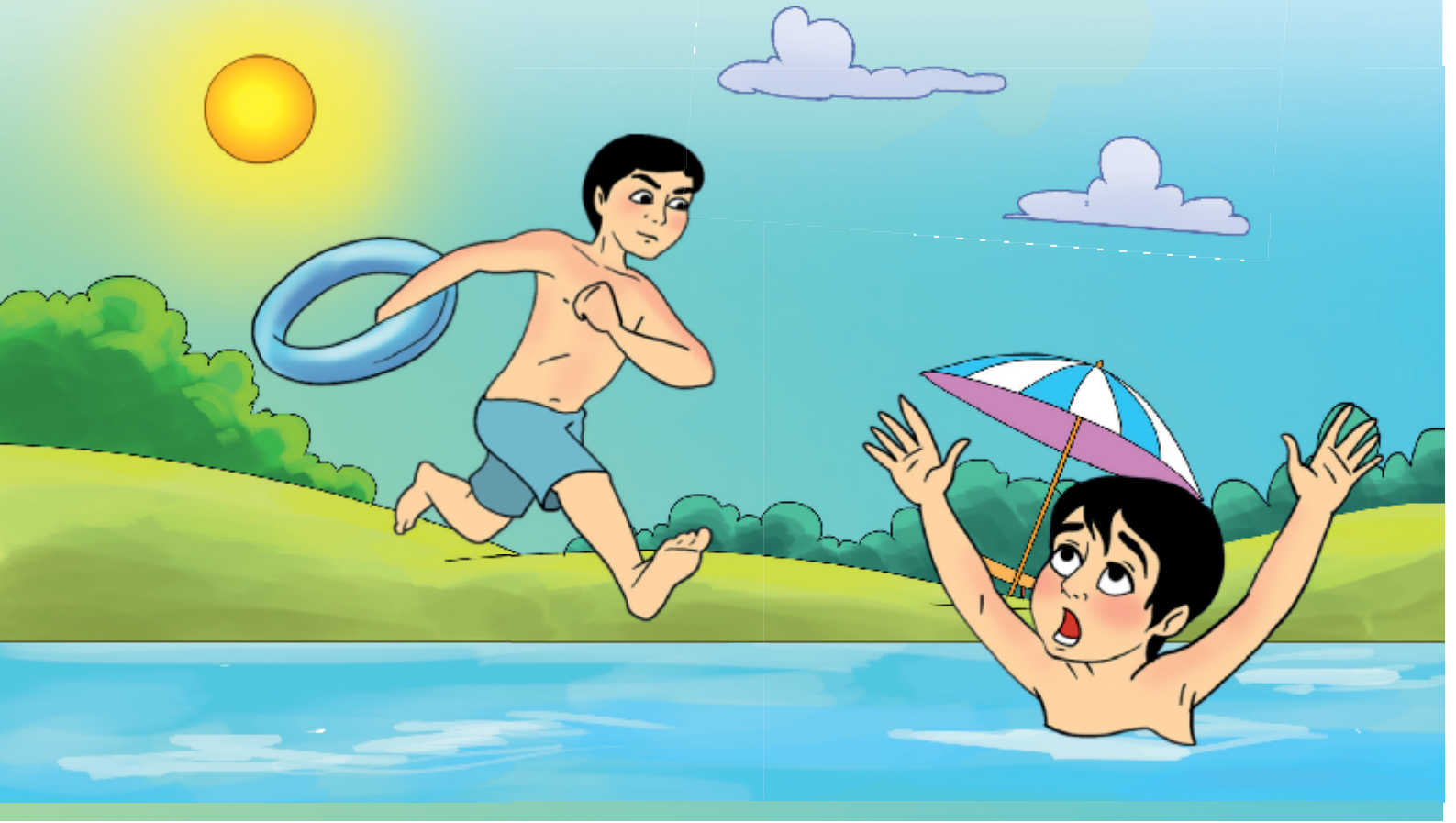
O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Kimlar yolg‘on gapiradi?
2. Nima uchun “Yolg‘onning umri qisqa” deyiladi?
3. Qachon yolg‘on gapirish mumkin?
4. Yolg‘on ishlatganingiz uchun uyalib qolganmisiz?

***

Yoz kunlarida Qobiljon va uning do‘stlari cho‘milish uchun ko‘lga tushdilar va o‘zlari bilan olib kelgan to‘pni suvda o‘ynay boshladilar. Ular to‘pni suvga otishar va orqasidan suzib musobaqa o‘ynardilar.

To‘satdan Qobiljon: “Qutqaring, cho‘kyapman!” – deb baqira boshladi. Qutqaruvchilar yetib kelganlari-

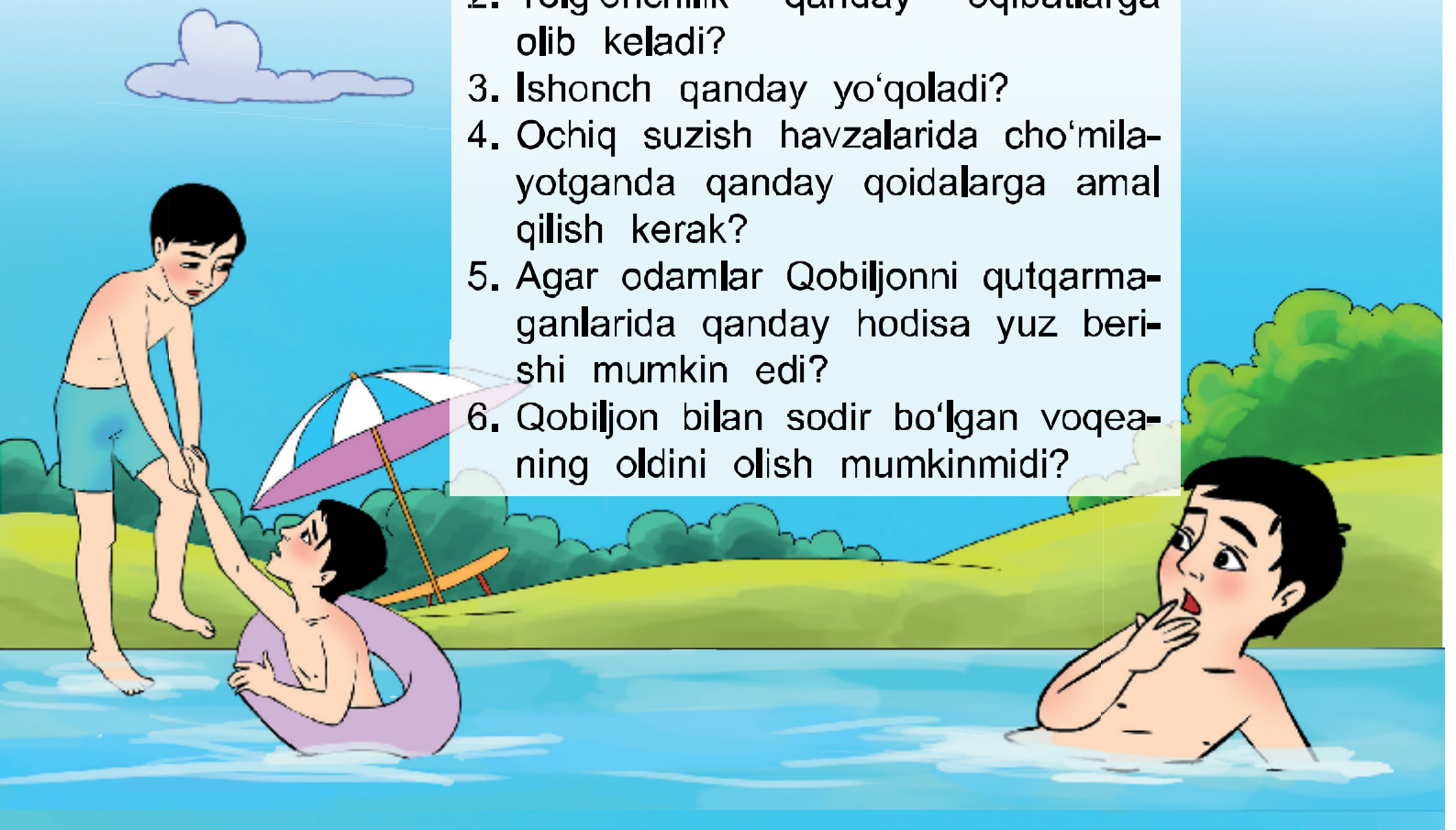
da u: “Men sizlarni sinayotgan edim”, – dedi. Ertasi kuni bolalar yana suvda to‘p o‘ynadilar. Bu safar to‘p ancha uzoqroqqa otildi. Qobiljon to‘p tomonga shiddat bilan suzib ketdi. Qaytayotganida u o‘zini o‘nglay olmay qoldi va jon holatda: “Qutqaringlar, cho‘kyapman!” – deb baqirdi. Qutqaruvchilar bugun ham bizni sinayapti, deb o‘ylab, uning so‘ziga e’tibor qilmadilar. Oyoq-qo‘li toliqqan Qobiljon suvga cho‘ka boshladi.

Shu yaqin orada bo‘lgan odamlar uni bir amallab qutqarib oldilar. Uni o‘ziga keltirish uchun ancha vaqt ketdi. Kasalxonada ham davolanishiga to‘g‘ri keldi. Chunki u juda ko‘p suv yutgan edi...

Oila davrasida

1. Hikoyani o‘qib, unga nom qo‘ying.
2. Yolg‘onchilik qanday oqibatlarga olib keladi?
3. Ishonch qanday yo‘qoladi?
4. Ochiq suzish havzalarida cho‘milayotganda qanday qoidalarga amal qilish kerak?
5. Agar odamlar Qobiljonni qutqarmaganlarida qanday hodisa yuz berishi mumkin edi?
6. Qobiljon bilan sodir bo‘lgan voqeaning oldini olish mumkinmidi?

20-MAVZU: BIROVNING HAQI

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. “Birovning haqi” degan gapni eshitganmisiz?
2. Bu gap qanday vaziyatlarda aytiladi?
3. O‘rtog‘ingizning ruchkasini, qalamini, o‘chirg‘ichini olib, qaytarib berish hech esingizdan chiqqanmi?
4. Nima uchun kattalar: “Birovning haqidan qo‘rqish kerak”, – deyishadi?

* * *

Sarvar va Nodir sinfdoshi Bahromnikiga mehmonga borishdi. Bahrom avtomobillarga juda qiziqqani uchun ularning turli o‘yinchoq modellarini to‘plagan edi. Uch o‘rtoq ularni birgalikda o‘ynadilar.

Ertasi kuni Sarvar maktabga o‘yinchoq “Neksiya”sini olib kelib o‘rtoqlariga ko‘rsatdi. Bahrom g‘azab

bilan: “Kecha sizlar ketgandan keyin “Neksiya”mni topa olmadim, demak, sen olgan ekansan-da?” – deb uni o‘rtoqlarining oldida izza qildi. Sarvar: “Yo‘q, buni kecha menga onam olib berdilar”, – deganiga qaramay, “Aldoqchisan!” – deb turib oldi.

Ijodiy faoliyat

Bolalar, siz nima deb o‘ylaysiz, o‘yinchoqni kim olgan bo‘lishi mumkin?

* * *

Bu muammo o‘qituvchining qulog‘iga ham borib yetdi. O‘qituvchi bolalarning ota-onasini chaqirishga majbur bo‘ldi.

Sarvarning onasi o‘qituvchining savoliga javoban, o‘yinchoq “Neksiya”ni kecha Sarvarning iltimosi sababli olib berganligini va do‘konning chekini ko‘rsatdi.

Ijodiy faoliyat

Agar o‘yinchoqni Sarvar olmagan bo‘lsa, kim olgan bo‘lishi mumkin?

* * *

Nodirning onasi esa ularning uyida begona o‘yinchoq ko‘rmaganligini aytdi.

Gap nima haqidaligini endi anglagan Bahromning onasi hammadan uzr so‘rab, o‘g‘lining o‘yinchog‘i uyda ekanligini bildirdi.

Shu kuni kechqurun Bahromlarning eshigi taqilladi. Eshik oldida sinfdoshi Nodir va uning onasi turar edi. Nodirning qo‘lida esa, o‘yinchoq “Neksiya”si bor edi...

Ijodiy faoliyat

1. Hikoyaning har bir bo‘limiga sarlavha qo‘ying.
2. Birovning narsasini so‘ramasdan olish mumkinmi?
3. Bahromning onasi nima uchun hammadan uzr so‘rab, o‘g‘lining o‘yinchog‘i uyda ekanligini aytdi?
4. Hikoyadan birovning haqiga zarar yetkazilgan joylarni toping.
5. Yaxshi va yomon odatlarni aniqlang.

Oila davrasida

Dars vaqtida Aziz ismli bola darsga xalaqit qilib o‘tirar edi.

O‘qituvchi bir necha marotaba ogohlantirsa-da, Aziz o‘z bilganidan qolmas edi.

O‘qituvchi unga: “Esiz, seni tartibga chaqirish uchun ketgan vaqtda o‘rtoqlaringga ancha ma’lumot berishim mumkin edi. Sen ularning vaqtini o‘g‘irlading, attang”, – deb tanbeh berdi.

1. Aziz o‘rtoqlarining haqiga xiyonat qildimi?
2. Birovning vaqti birovning haqimi?

21-MAVZU: TARTIB VA INTIZOM – MUVAFFAQIYAT SARI ILK QADAM

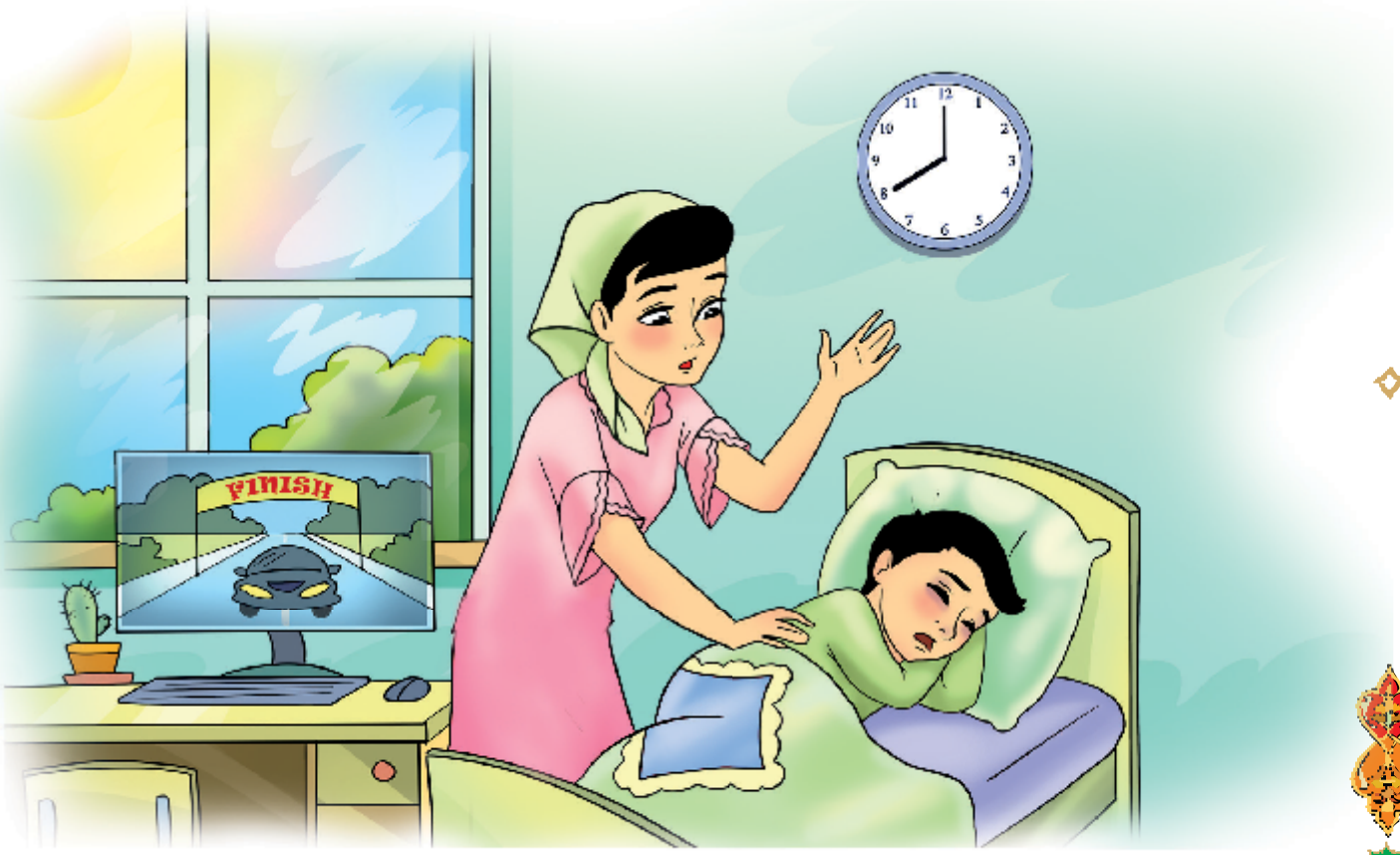
O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Intizomli bo‘lish uchun nima qilish kerak?
2. “O‘z vaqtida” deganda nimani tushunasiz?
3. Biror joyga taklif qilinganingizda hech kechikkanmisiz?
4. Teatrga kechikib kelgan tomoshabinni spektakl yoki samolyotga kechikkan yo‘lovchini samolyot kutib turadimi?
5. Darsga kech qolsangiz, nimalarni yo‘qotgan bo‘lasiz?
6. Kompyuter o‘yinlarini o‘ynab, dars qilishga vaqtingiz yetishmay qolganmi? Buning oqibati nima bilan tugagan?
7. “Barvaqt turgan odamning kuni barakali bo‘ladi”, – deyishadi. Siz bu gapga qanchalik amal qilasiz?

* * *

G‘anijon degan bola kompyuter o‘yinlariga shu darajada berilib ketdiki, vaqt allamahal bo‘lib qolganini ham bilmay qoldi. Qorni ochganligi uchun oshxonaga chiqdi. Muzlatgichdan u-bu olib yegandek bo‘ldi. Onasi uxlamagan ekan. “Ha, bolam darslaring ko‘pmidi, shu vaqtgacha uxlamabsan?” – deb so‘radi.

G‘anijon bo‘lsa: “Yo‘q, kompyuter o‘ynadim, endi uyqum kelyapti. Darsimni ertaga qilaman”, – dedi. Onasi boshini qimirlatib: “Vaqting ketdi – naqding ketdi, buni bir o‘ylab ko‘r-chi”, – dedi.

***

G‘anijon kech yotgani uchun, ertalab onasining ovozidan arang uyg‘ondi va yuz-qo‘lini yuvdi-da, nonushta ham qilmay maktabga chopib ketdi.

***

Shu kuni butun kun davomida G‘anijonning boshi og‘ridi, doskadagi berilgan ma’lumotlarni ham xato ko‘chirdi. Xuddi kimdir doskaning oldiga ko‘rinmas mato tutib qo‘ygan-u, doska xira tortib qolgan edi.

Uyga berilgan vazifalarni bajarmaganligi uchun “ikki” baho ham oldi.

***

Keyinchalik ma’lum bo‘ldiki, G‘anijonda kamqonlik kasali paydo bo‘libdi. Buning natijasida uning ko‘zlari ham xiralashib qolibdi. G‘anijon ancha davolandi. Bir muddat ko‘zoynak ham taqib yurdi.

Oila davrasida

1. G‘anijonning onasi boshini qimirlatib “Vaqting ketdi – naqding ketdi” deganda nimani nazarda tutdi?
2. Siz nima deb o‘ylaysiz, “Xuddi kimdir doskaning oldiga ko‘rinmas mato tutib qo‘ygan-u, doska xira tortib qolgan edi” deyilganida nima nazarda tutilgan edi?
3. G‘anijonning sog‘lig‘i buzilishiga ta’sir etgan omillarni tushuntiring.

22-MAVZU: BIRLASHGAN O‘ZAR

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Futbol o‘yinida faqat bitta o‘yinchining o‘zi to‘p sursa, natija qanday bo‘ladi?
2. Hamjihatlik nima uchun kerak?
3. Siz sinfdoshlaringiz bilan ahilmisiz?
4. “Ahillikda hikmat ko‘p” deganda nimani tushunasiz?
5. “Sholg‘om” ertagida hamjihatlik va ahillik qanday ifodalanadi?

***

Qadim zamonda bir podshoh bo‘lgan ekan. U vazirlarini kengashga chaqirib, mamlakatining hudu-dini kengaytirmoqchi ekanligini aytibdi. Vazirlar podshohga avval yon-atrofdagi mamlakatlarni o‘rga-nishni, qaysi biri o‘zlarining mamlakatidan qudratsiz

bo‘lsa, o‘sha mamlakatga yurish qilishni maslahat berishibdi.

Podshoh ayg‘oqchilarini qo‘shni mamlakatlarga yuboribdi. Birinchi kelgan ayg‘oqchi podshohga: “Men borgan mamlakat harbiy jihatdan kuchsiz ekan. Bozorlari tartibli, o‘g‘rilari yo‘q ekan. Hamma ishni bir-birlari bilan maslahatlashib qilishar ekan. Bemorlardan xabar olishar, juda bir-birlari bilan ahil ekanlar”, – debdi.

Ikkinchi mamlakat haqida ma'lumot olib kelgan ayg'oqchi u yer haqida rosa to'lqinlanib gapiribdi: "Mamlakat boy ekan, odamlari bir-biriga befarq ekan. Hamma o'zi bilan o'zi ovora, harbiy qudrati esa juda kuchli ekan".

Shunda podshoh barcha vazirlarni maslahatga yig'ibdi.

Podshoh vazirlarining maslahatini tinglabdi va ikkinchi mamlakatga yurish qilib, uni talafotsiz bosib olibdi.

Ijodiy faoliyat

1. Siz nima deb o'ylaysiz, podshoh nima uchun ikkinchi mamlakatga yurish qildi?
2. Vazirlar qanday maslahat bergan bo'lishi mumkin?
3. Siz qanday maslahat bergan bo'lardingiz?

Oila davrasida

1. Ertakka sarlavha qo'ying.
2. Ertakni "Hamjihatlik – davlat, ahillik – hikmat" maqoli bilan bog'lab tushuntiring.
3. Nima uchun podshoh birinchi mamlakatga hujum qilmadi?
4. Ikkinchi mamlakatning harbiy qudrati kuchli bo'laturib, qanday qilib talafotsiz g'alabaga erishildi?

23-MAVZU: HURMAT QOZONISH

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Siz qanday odamlarni hurmat qilasiz?
2. O‘rtoqlaringiz ichida hurmat qozonishni istaysizmi?
3. Hurmat qozonish uchun nima qilish kerak?
4. Muloqot qilish, eshitish, tinglash, fikr bildirishda qanday qoidalarga rioya etish kerak?
5. Qanday vaqtlarda tabassum qilinadi?

* * *

Sevara maktabdan xafa bo‘lib keldi. Uni ko‘rgan buvisi kim xafa qilganligini so‘radi.

Sevara sinfdoshlaridan uni hurmat qilmaganliklari uchun xafa ekanligini aytdi.

Buvisi: “O‘rtoqlaringning hurmatini qozonish uchun o‘zing nima qilding?” – deb so‘radi.

Buvisining savoliga javoban, Sevara: “Voy buvijon, men qizlarga har kuni shirinliklar olib boraman, daftarimdan uy vazifalarini hamma o‘rtoqlarimga ko‘chirtiraman”, – dedi.

Sevaraning gapini diqqat bilan tinglagan buvisi unga shunday dedi:

– Hurmatga bunday erishilmaydi. Sen o‘rtoqlaringga doimo yaxshilik qilgin. Ular bilan yaxshi muomalada bo‘l. Doim tabassum bilan gap boshla!

Oila davrasida

1. Sevara o‘rtoqlarining hurmatini qozonish uchun nima qilishi kerak?
2. Shirinliklar bilan, uy vazifalarini ko‘chirtirish bilan hurmat orttirsa bo‘ladimi?

24-MAVZU: INSONPARVARLIK

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Qish kelganida qushlar don topolmay qiynaladi, ularga don sepib qo‘yganmisiz?
2. Suvsiz qolgan o‘simliklarga suv quyganmisiz?
3. Sizning bu harakatingizni insoniylik deyish mumkinmi?
4. Insonparvarlik, elat, millat, qadriyat, marosim degan tushunchalar haqida eshitganmisiz?

***

1941-yilda fashistlar butun dunyoni bosib olishga harakat qildi. Ular bosib olgan hududlardan uysiz, joysiz, ota-onasidan mahrum bo‘lgan rus, ukrain, belorus, moldavan, eston va boshqa millat bolalari, qariyalar O‘zbekistonga keltirildi.

O‘zbek xalqi ularga insonparvarlik ko‘rsatib, o‘z uylaridan joy berdilar. Oziq-ovqat va kiyim-bosh bilan ta’minladilar.

1966-yilning 26-aprel kuni saharda Toshkent shahrida qattiq yer silkindi. Shahardagi ko‘plab uylar buzildi, odamlar uysiz qoldi. Bu og‘ir kunlarda

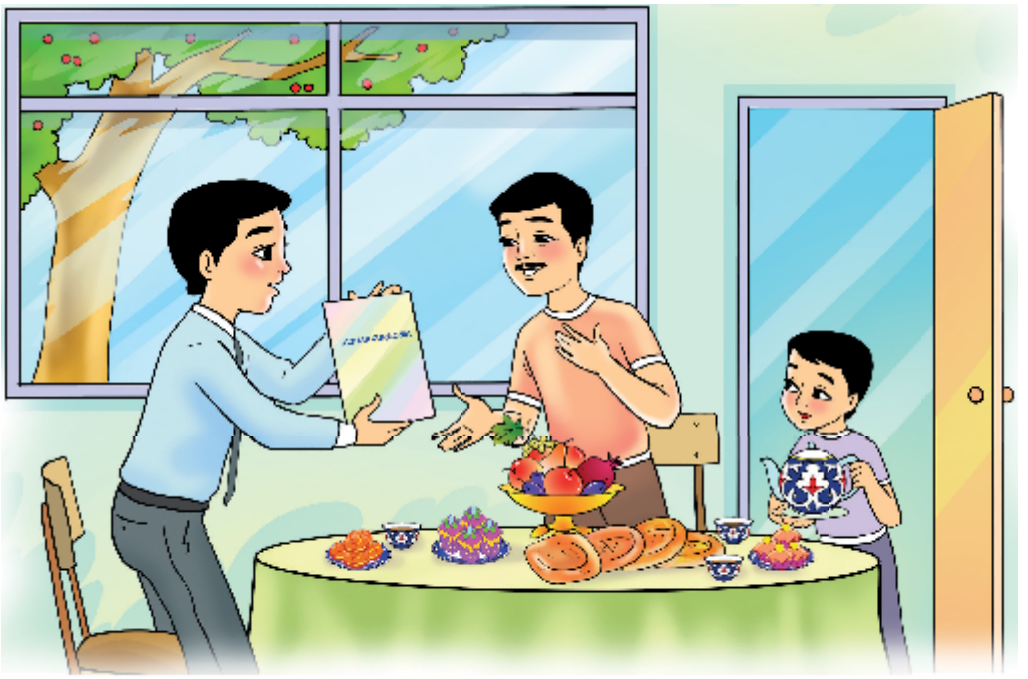
o‘zbek xalqiga rus, ukrain, belorus, moldavan, eston va boshqa millat vakillari yordamga keldi. Toshkent shahri qayta tiklandi, zamonaviy binolar qurilib, shahar yanada go‘zallashdi.

25-MAVZU: UYIMIZGA MEHMON KELDI

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Mehmon kelganda o‘zingizni qanday tutasiz?
2. Mehmonni qanday kuzatasiz?

***

Zokirjonning uyiga ustozi mehmonga kelibdi. Zokirjon va uning oilasi yashaydigan uyning hovlisi kichkina bo‘lsa-da, shinam va fayzli edi. Uy tomiga egilib o‘sgan katta gilos daraxtining shoxlaridagi yoqutday giloslar mehmonning e’tiborini tortdi.

Zokirjonning otasi mehmonni uyga boshladi-da, o‘g‘liga ustozi uchun darhol tomga chiqib, gilos terishini buyurdi. Bu orada ustozi Zokirjon haqida juda iliq so‘zlarni aytib, maktab o‘qituvchilarining

yozma rahmatnomasini topshirdi. Oradan vaqt o‘tsa-da, Zokirjon gilos terish uchun tomga chiqmadi.

Ijodiy faoliyat

1. Zokirjon nima uchun tomga chiqmadi?
2. Siz nima ish qilgan bo‘lardingiz?

***

Ustozi Zokirjonning bunday quloqsizligidan hayron bo‘lib, uning otasiga savol nazari bilan qaradi.

Buni sezgan Zokirjonning otasi mehmonga: “Yuring, mehmon, tashqariga chiqaylik”, – dedi.

Mehmon va otasi hovliga chiqishdi. Shu payt Zokirjon darhol narvonni qo‘yib, tomga chiqdi-da, bir zumda gilos terib tushdi.

***

Gilosxo‘rlikdan keyin Zokirjonning ustozi ketish taraddudiga tushdi. Shunda ustozi Zokirjondan: “Nima uchun otangning gapini ikki qilding?” – deb so‘radi.

Zokirjon esa: “Uyning ichida siz va otam borligingiz uchun tomga chiqa olmadim. Sizlar o‘tirgan uyning tomiga chiqishni ep bilmadim”, – deb javob berdi.

Ijodiy faoliyat

1. Zokirjonni qanday bola deb o‘ylaysiz?
2. Zokirjonning bu harakatini qanday baholaysiz?

26-MAVZU: “MEHMON-MEHMON”

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. “Mehmon-mehmon” o‘yini qanday o‘ynaladi?
2. Qizlar mehmonda o‘zlarini qanday tutishlari kerak?
3. O‘g‘il bolalar, sizlar otangiz, akangiz yoki boshqa kattalar bilan to‘y oshiga borsangiz, o‘zingizni qanday tutasiz, qanday qoidalarga amal qilasiz?
4. Mehmonga aytiladigan so‘zlarni bilasizmi?

Ijodiy faoliyat

Mehmon: Assalomu alaykum.
Mezbon: Va alaykum assalom. Keling, mehmon, xush kelibsiz. Ichkariga marhamat.
Mehmon: Rahmat.
Mezbon: To‘rga chiqing. Yaxshi keldingizmi?
Mehmon: Rahmat. O‘zingiz yaxshimisiz?

Muloqotni davom ettiring!

* * *

Sevara, Zebo va Nilufar Dilnozani tug‘ilgan kuni bilan tabriklagani mehmonga bordilar. Qizlar avval dasturxon atrofida o‘tirib Dilnozani tavallud kuni bilan tabrikladilar va onasi tayyorlagan shirinliklarni tatib ko‘rdilar. Shu orada Zebo yotoqxonadagi chinni qo‘g‘irchoqni ko‘tarib chiqdi. Dilnoza shosha-pisha o‘rtog‘ining qo‘lidagi chinni qo‘g‘irchoqni oldi-da: “Bunga tegish mumkin emas, buni oyijonimga dadajonim sovg‘a qilganlar”, – dedi. Dilnoza qo‘g‘irchoqni joyiga olib borib qo‘ydi va “bu yerga kirish mumkin emas” degandek, yotoqxona eshigini yopdi.

Oila davrasida

1. Dilnoza va Zeboning harakatlariga baho bering!
2. Dilnoza nega chinni qo‘g‘irchoqni dugonasidan qizg‘anib olib qo‘ydi?
3. Siz bunday vaziyatda Dilnozaning o‘rnida nima ish qilardingiz?

27-MAVZU: DO‘STLIK – OLIY FAZILAT

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

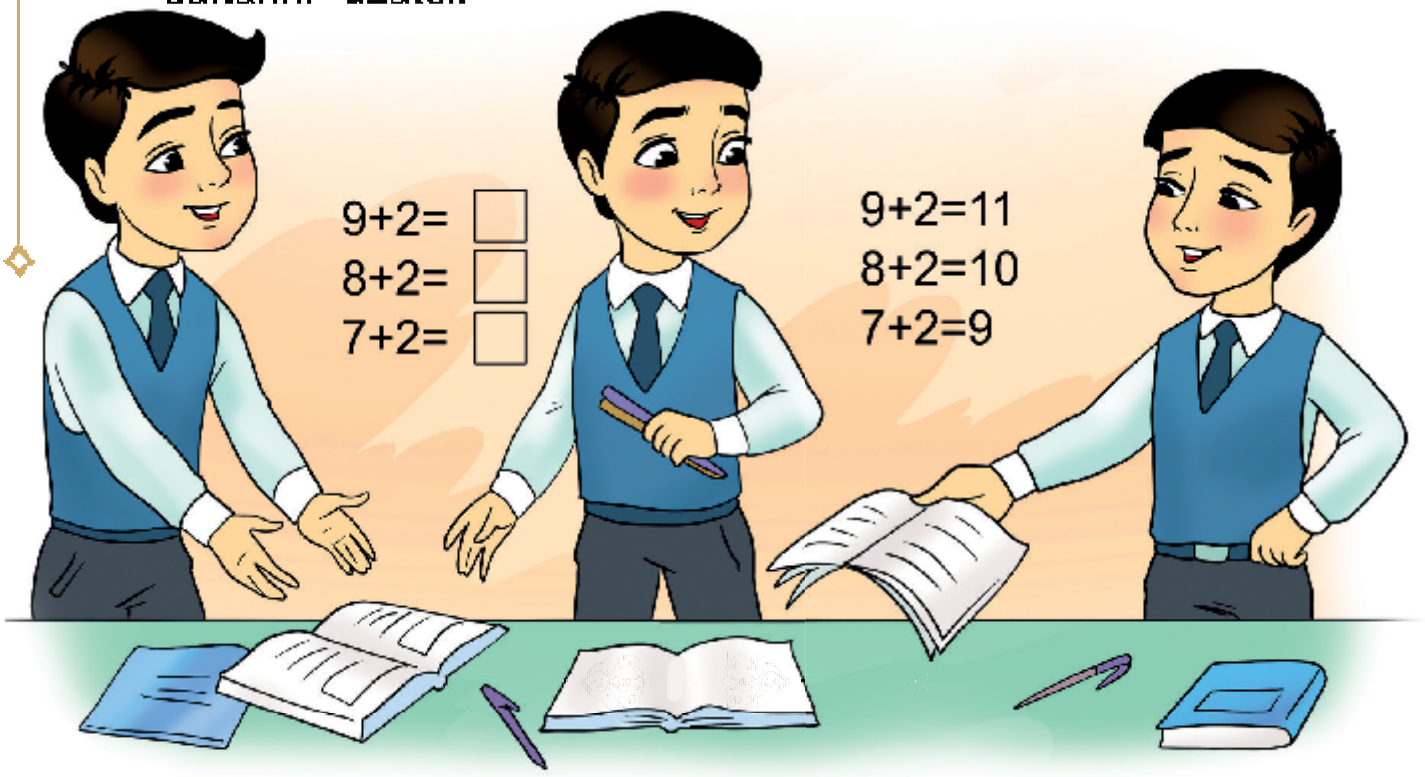
1. Do‘stingiz ko‘pmi?
2. Siz ular bilan nima sababli do‘st bo‘lgansiz?
3. Do‘st tanlashda nimaga e’tibor berish kerak?
4. Do‘stlarga qanday munosabatda bo‘lish lozim?

***

Bir kuni Sherzod matematikadan uy vazifasini bajara olmadi va tanaffusda sinfdoshlariga: “Kim menga uy vazifasini ko‘chirtirsa, rangli ruchkamni beraman”, – dedi.

Davron: “Kel, senga tushuntirib beraman, o‘zing ishlaysan”, – degan edi Sherzod xafa bo‘ldi.

Sarvar bo‘lsa: “Chin do‘st ham shunday bo‘ladimi? Mana, ol, Sherzod, mendan ko‘chirib olaqol”, – deb daftarini uzatdi.

Ijodiy faoliyat

1. Siz nima qilgan bo‘lardingiz?
2. Chin do‘st qanday bo‘ladi?

O‘ng qo‘ling bilan berganingni chap qo‘ling bilmasin.

***

Bu voqea qaysidir mamlakatda sodir bo‘lgan edi. Xullas, o‘sha mamlakatdagi maktabda bolalar uylaridan olib kelgan tushliklarini sinfda tanovul qilishar ekan.

O‘qituvchi tanaffus e’lon qilib, bolalarga tushlik qilishga ruxsat berdi. Temurdan boshqa hamma o‘quvchilar ovqatlana boshladi. Temur bo‘m-bo‘sh ovqat idishini ochib qayta yopdi-da, ustozidan tashqariga chiqib kelishga ruxsat so‘radi.

Tashqariga chiqqach, qornini to‘ydirish uchun suv ichdi. Och qoringa ichilgan suv, qorinda chunonam surnay chaldiki, buni uning yonida turgan odam ham eshitishi mumkin edi.

Temur sinfga qaytib kelib, o‘rniga borib o‘tirdi. Ovqat idishini partasidan olib sumkasiga joylamoqchi edi, uning ichida nimadir borligini sezib qoldi. Ochib qarasa, non, pishirilgan go‘sht, pishloq va turli sabzavotlardan tayyorlangan ozgina salat bor edi. U atrofga qaradi, hamma sinfdoshlari o‘zi bilan o‘zi ovora edi...

Oila davrasida

1. Siz nima deb o‘ylaysiz, Temurning ovqat idishini kim to‘ldirib qo‘ygan bo‘lishi mumkin?
2. Siz do‘stingizga yashirincha yaxshilik qilganmisiz?
3. Do‘stini xijolatga qo‘ymaslik deganda nimani tushunasiz?
4. Hikoyalarga mos bo‘lgan hikmatli so‘zlarni toping.
5. “O‘ng qo‘ling bilan berganingni chap qo‘ling bilmasin” deganda nimani tushundingiz?

28-MAVZU: SOVG‘A BERISH VA SOVG‘A OLISH TARTIBI

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. Siz kimgadir sovg‘a tanlaganmisiz?
2. Nima uchun sovg‘a beriladi?
3. Sizga sovg‘a bergan insonga qanday minnatdorchilik bildirgansiz?

Sovg‘a

Zohidjon do‘stining tug‘ulgan kuniga sovg‘a olmoqchi bo‘ldi. Bu masalada buvisi bilan maslahat qildi. Ular rastalarni aylanib, bir do‘kon oldida to‘xtashdi. Unda turli mavzular va sohalarga oid kitoblar bor ekan.

Zohidjonning buvisi “Men bilgan va bilmagan dunyo”, “U kim, bu nima?”, “Olam va odam haqida bir olam ma’lumot” degan kitoblarni qo‘liga olib, ular nima haqida ekanligini aytib berdi.

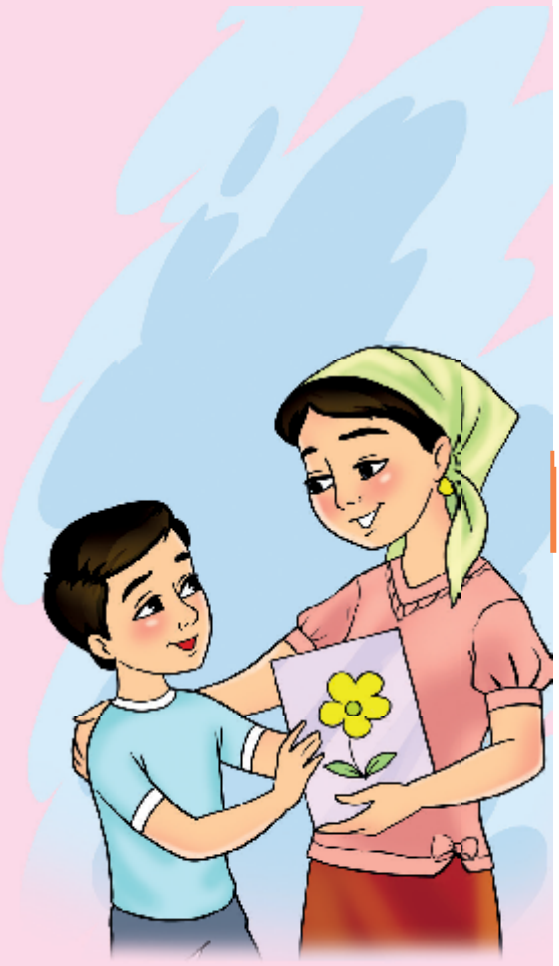
Ijodiy faoliyat

1. Bolalar, Zohidjonga sovg‘a tanlashga yordam bering.
2. Siz sovg‘aga nimani tanlagan bo‘lardingiz, nima uchun?
3. Siz uchun eng katta sovg‘a nima?

Bilasizmi?

- Sovg‘a – ayrimlar uni hadya, tuhfa deb aytishadi.
- Sovg‘a chin ko‘ngildan beriladi.
- Berilgan sovg‘a hech qachon qaytarib olinmaydi.
- Chin ko‘ngildan berilgan sovg‘aning katta-kichigi bo‘lmaydi.
- Sovg‘a berib u-bu narsa tama qilib bo‘lmaydi.
- Ota-onangiz uchun eng katta sovg‘a sizning odobingiz va xulqingizdir.
- Onajoningiz uchun eng yaxshi sovg‘a bu o‘z qo‘lingiz bilan yetishtirgan gulingiz, yasagan sovg‘angiz bo‘lishi mumkin.

Bilasizmi?

Olamning sirlari kitoblarda mujassamdir. Ular insonni tarbiyalab, qadrini yuksaltiradi. Shu bois ham ko‘p kitob o‘qigan insonlarning dunyoqarashi keng, nutqi ravon bo‘ladi. Ularning so‘zini hamma hurmat bilan tinglaydi.

Bilim va odob saodat kalitidir!

Oila davrasida

1. Nima deb o‘ylaysiz, sizning odobingiz va xulqingiz qanday qilib ota-onangizga sovg‘a bo‘lishi mumkin?
2. Nima uchun sovg‘a berib u-bu narsa tama qilib bo‘lmaydi?
3. Do‘stlaringizga qaysi kitoblarni sovg‘a qilgan bo‘lardingiz, nima uchun?

29-MAVZU: ZIYORAT ODOBI

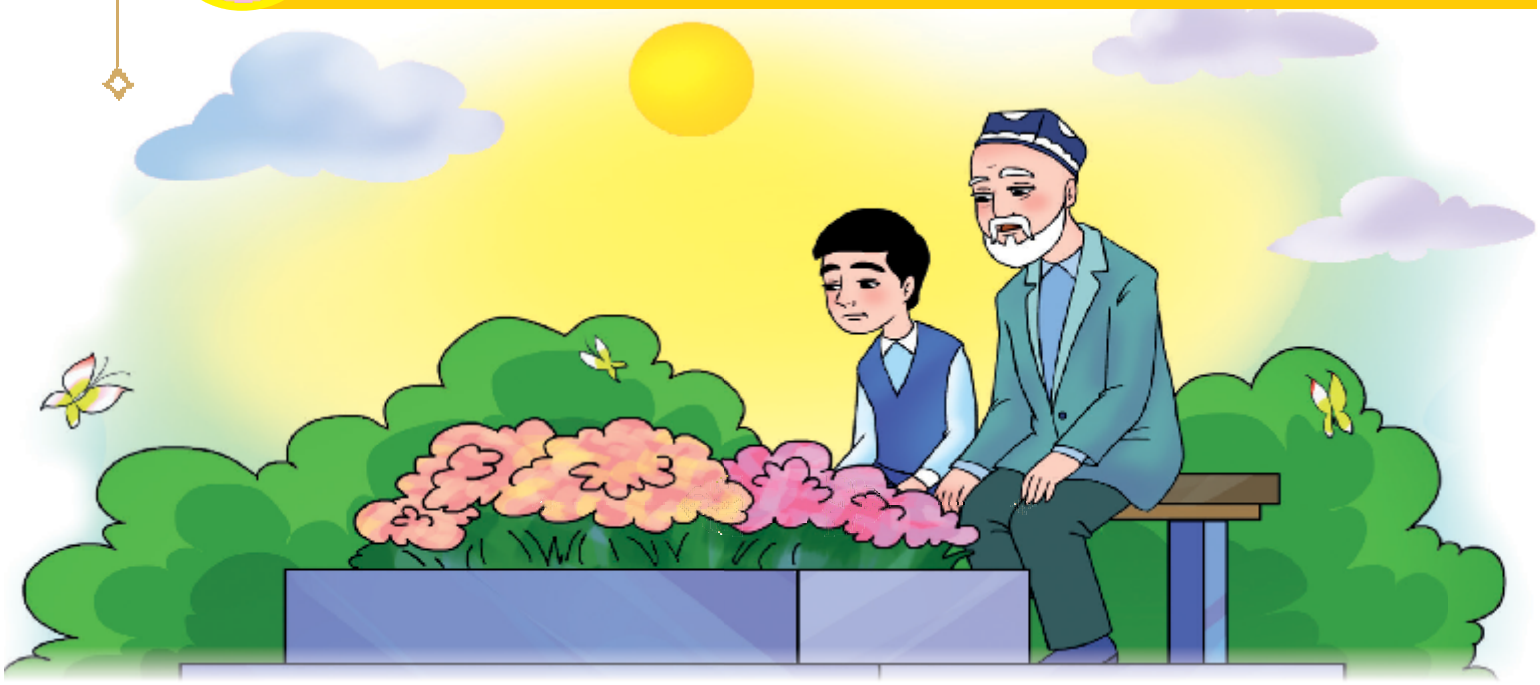
O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

1. “Ziyorat qilish” deganda nimani tushunasiz?
2. “Ota-onani va ustozni ziyorat qilish kerak” degan gapni eshitganmisiz?
3. Jasur va mard inson so‘zlari kimlarga nisbatan va qaysi holatlarda ishlatiladi?

***

Yakshanba kuni bobojonim bilan qabristonga bordik. Qabristonga kirar ekanmiz, bobojonim menga ziyorat qilish odobi haqida gapirib berdilar. O‘tganlarni faqat yaxshilik bilan yod etish kerakligini tushuntirdilar. Mana oilamizning xilxonasiga yetib keldik. Bu yerga bobojonimning ota-onalari va boshqa qarindoshlari qo‘yilgan ekan. Bobojonim tilovat qildilar, keyin duo qildilar. So‘ngra qabrlarni tozalab, gullar ekdik.

O‘tganlarni yaxshilik bilan eslash – insoniy fazilat.

Ijodiy faoliyat

1. Qabristonni ziyorat qilishda qanday tartib va qoidalarga amal qilish kerak?
2. “Yaxshilik bilan yod etish” deganda nimani tushundingiz?

***

Shu kuni oilamiz bilan Xotira maydoniga ham bordik. Men bobojonimning qo‘llarini qattiq siqqancha, ularning yonida faxr bilan borardim. Nazarimda, hamma bizga havas bilan qarayotgan edi. Shu yerdagi jurnalistlar bobomni suhbatga tortdilar, bobomdan urush haqidagi xotiralarini so‘radilar. Bobom: “Biz urushning nima ekanligini ko‘rdik. Sizlar buni ko‘rmanglar, tinchlikning qadriga yetinglar!” – dedilar.

Ijodiy faoliyat

1. Xotira maydoni haqida yana nimalarni bilasiz?
2. Nima uchun Xotira maydoni deyiladi?
3. Tinchlikning qadriga qanday yetish mumkin?
4. Hikoyalarga nom qo‘ying.

Suhbat

Erkinjon g‘ijinib der,
Qosh-ko‘zin chimirib der:
– Bir gapim bor, dadajon,
Urush chiqqan qaydan, qachon?
Uni boshlab chiqargan kim?
U qanday odam ekan?
Nima uchun urisharkin,
Nimani talasharkin?
Odamni xafa qilish,
Degansiz-ku, yomon ish?
– Barakalla, dono bolam,
Gaping ma’qul, a’lo bolam.
Urush o‘lishi kerak,
Uni yerga ko‘mish kerak.
Urush bu – hayvon ishi,
Gazandalar shum turmushi.
Bilasan-ku, shum bo‘rini,
Ochko‘z, vahshiy o‘g‘rini,
O‘shandan ham battar yomon,
Odamning bo‘risi battol.

Fashist deymiz uning nomin,
Odamlarning ichar qonin.
Erkin deydi: Xanjar tirnoq,
Burni bigiz, og‘zi taypoq,
Fashist o‘sha-da, dadajon?
– Topding, o‘g‘lim, xuddi o‘zi,
Qontalashgan ola ko‘zi.
O‘shandan chiqqan urush,
O‘sha qonxo‘r, badburush.
Dunyoda bitgan emas,
Yer tamom yutgan emas.
Lozim doim tayyor turish,
Tinchlikni fashistdan qo‘rish!

Quddus Muhammadiy

Oila davrasida

1. She’rni rollarga bo‘lib, ifodali o‘qing.
2. She’rdagi “Odamni xafa qilish, Degansiz-ku, yomon ish?” jumlasining “Sizlarning yaxshilaringiz birovga tili bilan ham, qo‘li bilan ham ozor bermaydiganingiz” degan hikmat bilan bog‘liqlik joyi bormi?
3. Tili bilan ozor bermaslik deganda nimani tushundingiz?

30-MAVZU: YOZGI TA'TIL – BIR YILGA TATIR

O‘quvchilarni faollashtirish uchun savol va topshiriqlar:

Suv havzalaridan foydalanish qoidalarini bilasizmi?

Buni esda tuting!

Suv havzalari yoniga kattalarsiz yaqinlashib bo‘lmaydi.

Notanish va taqiqlangan joylarda cho‘milish mumkin emas.

Ovqatlangandan va oftobda uzoq vaqt toblangandan keyin suvda cho‘milib bo‘lmaydi.

Albatta, suzishni o‘rganing. Daryo osti relyefi va chuqurligini bilmasangiz, suvga sho‘ng‘imang.

To‘siq ortiga suzmang.

Suvdagi o‘yin paytida e’tiborli va ehtiyot bo‘ling.

Ijodiy faoliyat

Yozgi ta’tilni mazmunli o‘tkazish bo‘yicha reja ishlab chiqing.

MUNDARIJA

I BOB. IMKONIYATLAR ESHIGI

1-mavzu: Olamni mahliyo aylagan diyor 4
2–3-mavzu: Imkoniyatlar va ehtiyojlar 8
4-mavzu: Men qanday inson bo‘lishim kerak? 12

II BOB. OILADAGI MUNOSABATLAR

5–6-mavzu: Qarisi bor uyning parisi bor 16
7–8-mavzu: Maktabim – qadrdonim 21
9-mavzu: Tengdoshlarim yutuqlari 25
10-mavzu: Kim bo‘lsam ekan? 27

III BOB. TARTIB-INTIZOM HAMROHING BO‘LSIN HAR ON

11–12-mavzu: Inson hayotida qoidalarning o‘rni 29
13-mavzu: Jamoat transportida 33
14–15-mavzu: Sog‘ tanda sog‘lom aql 36
16–17-mavzu: Xavfsizliging o‘z qo‘lingda 40
18-mavzu: Yaxshi va yomon odatlar 45
19-mavzu: Yolg‘onning umri qisqa 48
20-mavzu: Birovning haqi 50
21-mavzu: Tartib va intizom – muvaffaqiyat sari ilk qadam .. 54

IV BOB. HAMJIHATLIK – DAVLAT, AHILLIK – HIKMAT

22-mavzu: Birlashgan o‘zar 57
23-mavzu: Hurmat qozonish 60
24-mavzu: Insonparvarlik 62
25-mavzu: Uyimizga mehmon keldi 64
26-mavzu: “Mehmon-mehmon” 66
27-mavzu: Do‘stlik – oliy fazilat 68
28-mavzu: Sovg‘a berish va sovg‘a olish tartibi 71
29-mavzu: Ziyorat odobi 74
30-mavzu: Yozgi ta’til – bir yilga tatir 78

O‘quv nashri

**Ismatova Nargiza, Ro‘ziyeva Dilnoz, Islomov Zohidjon,
Rahimjonov Durbek, Sattorov Shuhrat, Zamonov Zokir,
Mahmudov Obiddin, Zokirova Sevara, Madaliyeva Sevara,
Shermuhamedova Saodat, Akkulova Saodat, Mo‘minova Laylo,
Xolmuhamedova Nilufar**

TARBIYA

2-sinf o‘quvchilari uchun darslik

Rassomlar: *Najotbek Jo‘raboyev, Azizbek Jabborov*
Muharrir *Javlon Yaxshiboyev*
Badiiy muharrir *Izzat Yo‘ldoshev*
Texnik muharrir *Tatyana Xaritonova*
Musahhihlar: *Malohat Ibragimova, Dono To‘ychiyeva*
Dizayner va sahifalovchi *Kamoliddin Najmiddinov*

Nashriyot litsenziya raqami AI № 290. 11.04.2016.
2020-yil 21 avgustda bosishga ruxsat etildi. Bichimi 60x84 1/8.
Kegli 16 shponli. Arial garniturasi. Ofset bosma usulida bosildi.
9,3 shartli bosma taboq. 10,8 nashr tabog‘i.
Adadi 477808 nusxa. 166-raqamli buyurtma.

Dizayn konsepsiyasi va uslubi bosh pudratchi Kolorpak MCHJ
tomonidan ishlandi.

COLORPACK

G‘afur G‘ulom nomidagi
nashriyot-matbaa ijodiy uyida chop etildi.
100128. Toshkent. Labzak ko‘chasi, 86.

www.gglit.uz **info@gglit.uz**